

**OSUUSLIIKE
KESKIMAA
1915-1965**

KESKIMAA-SOKOS KESKIMAA

SOKOS

KESKIMAA

1915-1965
50
KESKIMAA

27. 8. 1915

OSUUSLIIKE KESKIMAA 50-VUOTIAS

OSUUSLIIKE
KESKIMÄÄ
50-VUOTIAS

Kirjoittanut

Tauno E. Pekkanen

JOHDANTO

50 vuotta ihmisen iässä merkitsee paljon. Tavallisesti tuona aikana omaksutaan elämän- asenne ja valitaan lopullinen elämäntehtävä. Monien kohdalla tuo aika merkitsee lisäksi ratkaisevien tapahtumien kokemista. Näin on käynyt nykyisen, varttuneenpaa aikuis- ikäänsä elävän ja vanhemmankin sukupolven, heidän kokiessaan kolmen sodan aiheut- tamat murroskaudet ja niitä seuranneet taloudelliset ja ideologiset asenteiden muuttu- miset.

Kauppa, jonka on herkästi seurattava ajan henkeä, sen taloudellisia suuntaviivoja ja ihmisten kulutustottumuksia sekä elintason vaihteluja, on 50 vuoden aikana luonnollisesti joutunut sitäkin suuremman muutoksen alaiseksi. Nämä muutokset ovat tapahtuneet kaupan koko olemuksessa: myymäläkiinteistöissä, -kalustoissa, tavaralajitelmissä, myynti- tavoissa ja toimihenkilöiden koulutustasossa. Joskus on muuttuminen ollut hitaanpaa, joskus nopeanpaa, mutta aina on kauppa ollut jonkinlaisessa ”käymistilassa”. Osuus- liike Keskimaakaan, joka tänä vuonna tulee toimineeksi 50 vuotta, ei ole voinut näiltä muutoksilta välttyä. Tässä toimintakertomuksessa palautamme mieliin näitä tapahtumia. Kertomuksen aineisto on koottu pääasiassa vanhoista pöytäkirjoista sekä aikaisemmin kir- joitetuista toimintakertomuksista. Näin ollen saattaa joitakin toiminnan alkuaikoina kentällä sattuneita hyvinkin värikkäitä tapahtumia jäädä vaille huoimota. Kokonaisuutena ottaen toivomme kuitenkin jäsen- ja asiakaskuntamme saavan tästä kertomuksesta kuvan oman osuuskauppanne vaiheista ”kehdestä” aikuisen työntäyteisiin päiviin saakka.

Osuusliike Keskimaan edeltäjän, Jyväskylän Osuusliikkeen toimitalo Jyväskylässä Kauppa- ja Asemakadun kulmassa.

OSUUSKAUPPATOIMINNAN ALKUVAIHEET MAASSAMME

Historiallisesta keskiajasta eli hansa-kauppiaiden aikakaudesta saakka oli kaupan harjoittaminen maaseudulla kiinteässä kauppapaikassa kiellettyä. Oikeus tämän silloin tuotavan ammatin harjoittamiseen oli annettu yksinomaan kaupunkien porvareille. Vuosisatoihin ei tästä ollutkaan sanottavaa haittaa, sillä maaseudulla elettiin omavaraistalouden aikaa. Tämä merkitsi sitä, että suolaa ja rautaa lukuunottamatta miltei kaikki taloudessa tarvittava tuotettiin ja valmistettiin kotona. Kerran tai pari vuodessa suoritettavilla kaupunkimatkoin voitiin nämä tavarat ostaa samalla kun markkinoitiin maataloustuotteita. Tilapäisiksi kaupantekotilaisuuksiksi muodostuivat markkinat, joita eri puolilla maata järjestettiin säännöllisin väliajoin. Koruja, liinoja, ym. rihkamaa kaupittelivat reppurit, pääasiassa Itä-Karjalasta kotoisin olevat kulkukauppiaat, jotka kiertelivät kaikkialla maaseudulla.

1800-luku toi kuitenkin muutoksen tähän vuosisatoja vanhaan tasaiseen elämään. Erityisesti vuosisadan loppuvuodet ja vuosikymmenet olivat murrosaikaa kansamme historiassa sekä henkisesti että taloudellisella alalla. Suuret keksinnöt ja niiden saapuminen meidänkin maahan, toivat talouselämään ennennäkemättömän kehityksen vaiheen. Koulu-, seura- ja julkaisutoiminnan yleistymisen antoivat henkiselle kehitykselle runsaasti virikkeitä. Yhteiskunnalliset harrastukset kasvoivat ja kansallistunne alkoi kehittyä koko kansan keskuudessa.

Puunjalostusteollisuuden voimakas esiinmarssi aiheutti metsäkauppojen ennennäkemättömän vilkastumisen ja toi rahaa maaseudulle. Samalla se lisäsi työtilaisuuksia ja ansiomahdollisuuksia työväestön piirissä. Kun ihmiset erilaisista julkaisuista ja lisääntyvän kanssakäymisen ansiosta saivat tietoja toisten paikkakuntien jopa ulkomaidenkin oloista ja elämästä, alkoivat he itsekkin kaivata jotakin samanlaista. Elämä omavaraisaloudessa ei enää tyydyttänyt, vaan haluttiin saada tehdasvalmisteisia tavaroita. — Näin alkoi kiinteän kaupan tarve maaseudullakin tulla yhä ilmeisemmäksi.

Kaupan tämänsuuntaiseen laajenemiseen tulikin mahdollisuus, kun vuosisataiset rajoitukset lainsäädännöstä vaiheittain poistettiin. Ensimmäinen askel otettiin vuonna 1842, jolloin maalla asuville henkilöille annettiin lupaa maataloustuotteiden myymiseen ja ostamiseen sekä niiden lähettämiseen kaupunkiin. Lopulta v. 1879 poistettiin rajoitukset kokonaisuudessaan. Kauppaliikkeen perustaminen maaseudulle tuli nyt täysin vapaaksi.

Kauppoja perustettiin pian varsin runsaasti eri puolille maaseutuakin. Pian kuitenkin havaittiin, että niiden piiriin pesiytyi paljon räikeitä epäkohtia. Tavarahan hinta oli suhteettoman kallista eikä maataloustuotteita useinkaan ostettu, tai jos ostettiinkin, maksettiin niistä alihintoja. Maataloustarvikkeita ei juuri ollut kaupan. Tavara oli usein ala-arvoista, todettiinpa useassa tapauksessa suoranaisia tavarannväärennyksiäkin. Rikkaat kauppiat möivät usein tavaraa määrättömästi luotolla. Kun asiakas velkaantui siinä määrässä, että hänellä ei ollut mitään mahdollisuuksia selvittää määrääjässä maksuista, pani kauppias saatavansa uloshakuun, jolloin rahan puuttuessa sai velallisasiakkaan koko omaisuuden haltuunsa.

Kaupan piirissä esiintyneet räikeät epäkohdat johtivat siihen, että alettiin vakavasti etsiä keinoja niiden poistamiseksi. Tässä mielessä alettiin perustaa asiakkaiden itsensä omistamia ja hallitsemia kauppaliikkeitä. Esikuva näihin saatiin Englannissa Rochdalen kaupungissa vuonna 1844 toimintansa aloittaneesta ”kunnon tienrivaaajien yhdistyksestä”, jonka 30 köyhää kankuria perusti pyrkiessään parantamaan elinehtojaan. Siellä hyväksytyjen ja jo kokeiltujen periaatteiden mukaan alettiin meilläkin vuosisadan vaihteessa perustaa osuuskauppoja eri puolille maata.

Syyt osuuskauppojen perustamiseen ja osuustoiminnan esiinmarssiin yleensä, eivät kuitenkaan olleet yksinomaan taloudellista laatua. Poliittinen painostus ja uhka Suomen sisäisen itsemääräämisoikeuden poistamisesta, joka oli Venäjän vallanpitäjien päämääränä, sai suomalaiset päättäväiseen taisteluun oikeuksiiensa puolesta. Tarvittiin kuitenkin eri yhteiskuntapiirejä ja erilaisten ammattien harjoittajia yhdistävää toimintamuotoa, joka ei herättäisi vallanpitäjien huomiota eikä antaisi heille aihetta sen toiminnan kieltämiseen. Osuustoiminta näkyvine taloudellisine tavoitteineen soveltui erinomaisesti tähän tarkoitukseen.

Vuonna 1903 oli osuuskauppoja maassamme jo 75. Tällöin ryhdyttiin suunnittelemaan keskusliikkeen perustamista. Sen tulisi toimia osuuskauppojen tukkuliikkeenä sekä suorittaa aatteellista ja liikkeenhoidollista neuvontaa ja valvontaa. Tällainen keskusliike, Suomen Osuuskauppojen Keskusosuuskunta perustettiin Tampereella 22. 3. 1904. Myöhemmin on keskusliikkeen nimi muutettu Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnaksi, jonka lyhennys SOK on tuttu jokaiselle.

OSUUSKAUPPATOIMINTA ALKAA KESKI-SUOMESSA

Tiedot Etelä-Pohjanmaalla ja Tampereella perustetuista ensimmäisistä osuuskaupoista ja niiden toiminnasta kantautuivat varsin pian myös Keski-Suomeen. Muiden esimerkin innoittamana ja paikalliset tarpeet tuntien alettiin täälläkin perustaa osuuskauppoja eri puolille silloin vielä epäyhtenäistä maakuntaa. Vuonna 1903 perustettiin tämän seudun ensimmäinen osuuskauppa Jyväskylään. Mielipiteet Jyväskylässä eivät kuitenkaan vielä olleet suopeat tämänluontoiselle yritykselle, ja kun keskusliikkeenkään tukea ei ollut, joutui Jyväskylän Osuuskauppa vararikkoon jo vuonna 1905 sekä lopetti toimintansa. Sama kohtalo oli myös niinikään v. 1903 syntyneellä Jämsänkosken Osuusliikkeellä. Sensijaan vuonna 1904 toimintansa aloittaneet Luhangan ja Putkilahden Osuuskauppa sekä Äänekosken Osuuskauppa toimivat edelleen, jälkimmäisen tosin suuntataisteluvaiheessa erottua SOK:sta. Samana vuonna aloittivat toimintansa läntisessä Keski-Suomessa Haapamäen ja Multian osuuskaupat. Ensiksi mainittu sulautui Keuruun Osuuskauppaan v. 1964, Multian Osuuskaupan liittyessä siihen jo aikaisemmin. Vuonna 1905 perustettiin Jyväskylään uusi osuuskauppa, joka sijaintikaupunginosansa mukaan sai nimen Mäki-Matti. Se aloitti toimintansa pienissä puitteissa v. 1906. Samana vuonna alkoivat toimintansa myös Jämsän Osuusliike ja Kintauden Osuuskauppa. Viimeksi mainittu liittyi myöhemmin Osuuskauppa Mäki-Mattiin. — Kaikki kolme viimeksi mainittua siirtyivät suuntataistelun aikana OTK-laiselle linjalle.

JYVÄSKYLÄN OSUUSKAUPPA PERUSTETAAN

”Tuopa paperia ja kynä — nyt se perustetaan”

Helmin päivänä, toukokuun seitsemäntenä 1915, oli joukko jyväskyläläisiä kokoontunut kamreeri Heinosen kotiin talon rouvan nimipäiväkahville. Vilkkaan keskustelun lomassa tuli jälleen esille ajatus puolueettoman osuuskaupan perustamisesta Jyväskylään. Tätä ajatusta oli kypsytelty jo jonkin aikaa. Lähtökohtana oli se, että tiedettiin kaupungissa jo olemassa olevan osuuskaupan suuntautuneen poliittiselle linjalle tuona aikana voimakkaana käydyssä ns. suuntataistelussa. Tämä taas ei tyydyttänyt toisin ajattelevia eikä sellaisia, jotka halusivat pitää kaupan erossa politiikasta. Edellä mainitussa tilaisuudessa seminaarinjohtaja Nestori Ojala lausui uuden osuuskaupan syntysanat pyytäessään talon isännältä: ”Tuopa paperia ja kynä. — Nyt se perustetaan.”

Kuultuaan johtaja Ojalan sanat, innostuivat kaikki vieraat tavattomasti. Tuota pikaa oli parikymmentä nimeä perustajajäsenten luettelossa. Erityisen innostuneita olivat mukana olleet naiset. Moni heistä halusi saada osuuskaupassa vaikkapa siivoojan paikan, ellei muuta mahdollisuutta ollut. Johtaja Ojala rauhoitti kuitenkin liikaa innostuneita huomauttamalla, että osuuskaupan palvelukseen otetaan ammattitaitoista väkeä liikettä hoitamaan ja palvelua suorittamaan. Johtaja Ojala tähdensi myös sitä, että jäsenen velvollisuudet eivät rajoitu yksinomaan nimen kirjoittamiseen jäsenluetteloon, vaan on valmis tauduttava aktiiviseen toimintaan asian hyväksi tarpeen vaatiessa uhrauksiakin tehden.

Osuuskaupan virallinen perustaminen

Kamreeri Heinosen luona järjestetyssä kahvitilaisuudessa ei osuuskauppaa luonnollisesti voitu virallisesti perustaa, vaan sitä varten oli kutsuttava koolle perustava kokous.

Perustamiskysymystä oli pohdittu jo vuoden päivät, sillä keväällä v. 1914 asetti Jyväskylän Suomalainen Seura toimikunnan asiaa kehittämään. Kun kauppvoja tuohon aikaan oli kaupungissa kuitenkin melko runsaasti ja niiden tavaravalikoimat verrattain palvelukykyiset, ei toimikunta, jonka puheenjohtajana oli postiljooni A. Kanervo, katsonut aiheelliseksi ryhtyä puuhaamaan perustavaa kokousta. Ensimmäisen maailmansodan syttyessä syksyllä 1914, alkoi tavaroiden saanti kuitenkin huomattavasti vaikeutua. Pelätessään tavaroiden kokonaan loppuvan, alkoivat ihmiset kerätä niitä varastoihinsa. Tästä oli luonnollisena seurauksena entistä tuntuvampi tavarapula. Huomatessaan tilanteen suoman ansiomahdollisuuden, kauppiaat korottivat myyntihintoja huikeasti. Näissä olosuhteissa tuli jälleen esille tarve oman osuuskaupan perustamisesta. Edellä mainitussa kahvitilaisuudessa käyty keskustelu johti lopulliseen päätökseen perustavan kokouksen kutsumiseksi kokoon.

Osuuskaupan perustava kokous pidettiin Jyväskylän kaupungin kunnallistalossa 27. 5. 1915. Sinne oli kutsuttu 40 henkilöä, joiden tiedettiin olevan myötämielisiä tai jotka muuten haluttiin saada toimintaan mukaan. Kutsua oli noudattanut 25 henkilöä. Kokouksessa, jonka puheenjohtajana toimi kansakouluntarkastaja Arvi Sipola, päätettiin yksimielisesti perustaa Jyväskylän Osuuskauppa r.l. Osuuskaupan säännöt hyväksyttiin silloisten mallisääntöjen mukaisiksi, kuitenkin niin muutettuna, että rajoitettu lisämaksuvelvollisuus hyväksyttiin mallisääntöjen edellyttämän 100 markan sijasta 50 markaksi. Velkakaupan kieltävä sääntöjen kohta muutettiin niinikään ja osuuskauppa oikeutettiin myymään tavaraa jäsenilleen myös kuukauden maksuajalla. Sääntöjen mukaan oli osuuskaupan varsinaisena tehtävänä paikkakunnalla tarvittavien kauppatavaroiden vähittäismyynti. Säännöt edellyttivät kuitenkin, että erikseen tekemällä päätöksellä on osuuskunta oikeutettu harjoittamaan jäsentensä hyödyksi ”leipomo- ja kaljanpanoliikettä”, niinkuin termi säännöissä kuului.

Perustavassa kokouksessa valittiin myös Jyväskylän Osuuskauppa r.l.:n ensimmäinen hallitus. Siihen tulivat opettaja Oskari Reino, insinööri Hjalmar Svanström, tohtori William Wartiovaara, lehtori Toivo Salervo, varikonhoitaja Viktor Buur, talonomistaja K. V. Onnisto sekä kansakouluntarkastaja Arvi Sipola. Varajäseniksi tulivat isännöitsijä Juonas Airila, opettaja Aapeli Hytönen ja rakennusmestari T. E. Survonon. Järjestäytymiskokouksessaan valitsi hallitus puheenjohtajakseen opettaja Oskari Reinon, varapuheenjohtajaksi ins. Hjalmar Svanströmin ja rahastonhoitajaksi tohtori William Wartiovaaran.

Säännöille ryhdyttiin heti hakemaan vahvistusta. Asian virastokäsittely tapahtui harvinaisen nopeasti. Jo heinäkuun 17 päivänä vahvisti Vaasan läänin kuvernööri N. Sillman Jyväskylän Osuuskauppa r.l.:n ensimmäiset, 27 kohtaa käsittävät säännöt.

Sääntöjen mukaan oli osuuskauppa oikeutettu aloittamaan toimintansa heti, kun vähintään 45 jäsentä oli siihen liittynyt. Tätä tavoitteena pitäen ryhdyttiin ripeästi suorittamaan jäsenhankintaa. Tulokset näkyivätkin pian, sillä jo kolmen päivän kuluttua

perustamiskokouksen jälkeen, oli listalla tarpeellinen määrä nimiä. Nämä 45 jäsentä olivat merkinneet yhteensä 62 osuutta, joten kaupan perusrahoitusta varten oli omaa pääomaa tiedossa 3 100 markkaa. Sen avulla oli uskallettava alkaa ja sillä uskallettiinkin.

Aluksi oli lupa harjoittaa kauppaa vain yhdessä myymälässä. Sääntöjen mukaan oli osuuskaupalla kuitenkin oikeus avata lisää myymälöitä, mikäli jäsenmäärä toimialueen, so. Jyväskylän kaupungin, jossakin osassa sitä edellyttää ja jos osuuskuntakokous yksinkertaisella äänen enemmistöllä niin päättää. Ehdottomana vaatimuksena kuitenkin oli, että keskustoimipaikan välittömässä ympäristössä tuli jatkuvasti olla vähintään 45 jäsentä. Sääntöjen mukaan myytiin tavaraa vain jäsenille, mutta yksinkertaisella äänen enemmistöllä voi osuuskuntakokous päättää, että kauppaa käydään myös ei-jäsenen kanssa. Tällainen päätös tehtiinkin heti alkuun, joten osuuskauppa avaamisestaan lähtien on palvellut samalla tavalla kaikkia.

Myös käytännöllisiin toimenpiteisiin liikkeen aloittamiseksi ryhdyttiin pian. Kansallis-Osake-Pankin talosta Kilpisenkatu 10 vuokrattiin liikehuoneisto, joka käsitti kivi-jalkakerroksessa sijainneen myymälän ja kaksi varastoa sekä kellarin. Huoneiston vuotuinen vuokra oli 1 100 markkaa. Koska pääomaa oli vähän käytettävissä, kalustettiin myymälä mahdollisimman yksinkertaisesti. Kaluston hankinta-arvo oli 1 355 mk 25 p. Liikkeenhoitajaksi saatiin herra Niilo Pyy, joka aikaisemmassa toimestaan Keski-Pohjanmaan Osuuskaupassa Kokkolassa oli perehtynyt osuuskauppatoimintaan. Liikeapulaiseksi otettiin neiti Aino Ruusila Jyväskylästä.

Tavaravarastojen hankkiminen tuotti jo hiukan enemmän työtä. Niinkuin jo edellä on mainittu, muutettiin mallisääntöjä osuuskaupan perustavassa kokouksessa siten, että käteismyynnin ohessa voitiin jäsenille myydä myös luotolla. Tämän katsoi keskusliike SOK sotivan osuustoimintaperiaatteita vastaan. Niinikään pidettiin keskusliikkeen taholta 45 jäsenen minimimäärää liian pienenä. Näihin seikkoihin vedoten SOK kieltäytyi toimittamasta tavaraa uudelle osuuskaupalle. Liikkeenhoitajan esityksestä päätti osuuskaupan hallitus tällöin kääntyä jo lähes 10 vuotta toiminnassa olleen Keski-Pohjanmaan Osuuskaupan puoleen tavaroita saadakseen. Kun rahaa ei ollut, esitettiin pyyntö, että ”vanhempi veli” myöntäisi luottoa siihen saakka, kun rahaa kauppatoiminnasta saataisiin. Ilmeisesti nautti liikkeenhoitaja Pyy luottamusta entisen toimipaikkansa taholta, koska luotto myönnettiin ja toiminnan välttämättömän edellytys, tavaravarasto, saatiin hankituksi. Niin olikin kaikki valmiina toiminnan aloittamiseksi.

27 päivänä elokuuta v. 1915 tuo historiallinen tapahtuma sitten toteutui: osuuskauppa avasi ovensa jäsen- ja asiakaskuntaa palvellakseen. Muut edellytykset liikkeen jatkuvalle toiminnalle näyttivät lupaavilta, mutta tavaravaraston täydentäminen tuotti jatkuvasti vaikeuksia. Maailmansota oli kestänyt jo vuoden päivät, eikä sen päättymistä ollut näköpiirissä. Tavaroiden saanti vaikeutui näin päivä päivältä. Ostoja ei voinut suunnata jollekin määrätylle taholle, vaan oli tavaraa hankittava sieltä, mistä kulloinkin onnistui saamaan. Tavarain vaikeasta saannista johtuen myös hinnat nousivat huomattavasti. Kun hankintoja tehtäessä jouduttiin suorittamaan pitkiä, usein pieninkin kuormin tapahtuvia matkoja, nousivat hankintakustannukset suhteettomasti. Luonnollisena seurauksena tästä oli, että myös myyntihinnat nousivat huomattavasti yli sen, mihin rauhan vuosiina oli totuttu. Jäsen- ja asiakaskunta ei tästä kuitenkaan valittanut, vaan olivat tyytyväisiä siihen, että ”osuuskauppa vastuksista huolimatta on pystynyt toimittamaan elin-

tarpeita verrattain kohtuullisilla hinnoilla ja melkeinpä puuttumatta jäsenilleen ja asiakkailleen”, niinkuin eräässä osuuskuntakokouksessa käytetyssä puheenvuorossa todettiin.

Aluksi myytiinkin osuuskaupassa yksinomaan elintarvikkeita. Niidenkin lajikevalikoima oli vähäinen: leipää, vehnä jauhoja, ryynejä, kahvia, sokeria, hedelmiä ja voita. Maidon kaupunkilaiset saivat omista lehmistään tai tinkimaitona lähiseudun maanviljelijöiltä ja lihan torilta. Toisena toimintavuotenaan alkoi osuuskauppa kuitenkin välittää myös kangas-, posliini- ja lasitavaroita.

Uuden osuuskaupan toiminta sai alusta lähtien nauttia ostajapiirin luottamuksesta. Osoituksena siitä oli jäsenmäärän lisääntyminen niin, että vuoden lopussa oli jäseniä jo 66. Neljän kuukauden aikana oli lisäys ollut siis lähes 50 %. Myös liikevaihto lisääntyi kuukausi kuukaudelta. Kun ensimmäisen kokonaisen toimintakuukauden, syyskuun, myynti oli vain 6 722 mk, nousi se neljäntenä, eli joulukuussa 23 141 markkaan. Liikevaihdon lisääntyminen vaati ja teki mahdolliseksi myös henkilökunnan lisäämisen. Niinpä vuoden lopussa oli osuuskaupan palveluksessa jo neljä toimihenkilöä.

Ensimmäisen toimintavuoden taloudellinen tulos muodostui varsin tyydyttäväksi. Liikevaihto kokonaisuudessaan oli 59 437 mk ja puhdas ylijäämä 712 mk. Kun sääntöjen edellyttämät poistot oli suoritettu, voitiin vararahastoon siirtää 614 mk. Näin alkoivat osuuskaupan omat pääomat hiljalleen muotoutua ja varallisuus kasvaa. Velkakauppa oli kuitenkin huomattavan suurta ja heikensi osaltaan kannattavuutta. Niinpä vuoden vaihteen tilinpäätöksessä todettiin saatavia jäseniltä olevan peräti 4 771 mk eli yli 2/3 ensimmäisen kuukauden myynnistä. Kun ensimmäisen toimintavuoden omaisuustase päättyi summaan 36 057 mk, olivat saatavat siitä 13,2 %. Vertailun vuoksi todettakoon, että vaikka velkakauppa nykyisinkin on suurta ja rasittaa osuuskaupan kannattavuutta, oli se esimerkiksi v. 1963 tilinpäätöksessä Keskimaan kohdalla vain 1,8 % omaisuustaseen loppusummasta.

Toiminta ei rajoittunut kuitenkaan yksinomaan kaupallisten asioiden hoitamiseen, vaan myös järjestöllinen puoli oli jatkuvasti esillä. Edellä jo todettiin jäsenmäärän huomattava lisääntyminen. Vuoden lopussa osuuskauppa liittyi jäseneksi SOK:hon ja Tampereen Osuuskauppiiriin.

TOIMINTA VAKIINTUU JA VAIKEUTUU

Osuuskauppatoiminnan ensimmäiset vuosikymmenet olivat sen voimakasta eteenpäinmenon aikaa. Osuuskauppojen lukumäärä lisääntyi vuosi vuodelta niin, että niitä syksyllä v. 1917 oli 536. Myös liikevaihto lisääntyi. Tuotannon päästyä alkuun v. 1914, toi se osuuskauppatoiminnan piiriin kokonaan uuden työkentän. Samaan aikaan vallitsi osuuskauppatoiminnassa kuitenkin järjestöllinen kriisi, joka v. 1916—1917 johti osuuskauppaliikkeen jakautumiseen kahdeksi keskenään kilpailevaksi ryhmäksi. Hallinnollisissa, poliittisissa ja osaksi palvelukysymyksissä vallinneet erimielisyydet johtivat nimitäin siihen, että joulukuussa v. 1917 perustettiin SOK:n kilpailijaksi Osuustukkukauppa, OTK, jonka jäseneksi liittyi välittömästi 94 osuuskauppaa. Jo vuotta aikaisemmin oli perustettu tämän oppositiosuunnan toimesta aatteellinen keskusjärjestö, Kulutusosuuskuntien Keskusliitto (KK) SOK:n yhteydessä toimivan aatteellisia kysymyksiä hoitavan Yleisen Osuuskauppojen Liiton (YOL) vastapainoksi. Näitä toimenpiteitä seurasi kiihkeä taistelu osuuskauppaportaassa. Molempien suuntien kannattajat pyrkivät kaikin keinoin saamaan mahdollisimman monta osuuskauppaa leiriinsä.

Jyväskylässä ei tästä suuntataistelusta kuitenkaan paljonkaan tiedetty. Osuuskauppa Mäki-Matti oli avoimesti asennoitunut OTK-lais—KK-laiselle linjalle, ja puolueettomuussuunnan kannattajat taas ryhmittyivät Jyväskylän Osuuskaupan ympärille. Näin ollen ei kummankaan suunnan kannattajille ollut mitään tarvetta ryhtyä valtausyrityksiin. Jyvä-

kylän Osuuskauppa saikin kaikessa rauhassa keskittyä liiketoimintansa kehittämiseen ja taloudellisen asemansa vahvistamiseen.

Vuosi 1916 — ensimmäinen kokonainen toimintavuosi — olikin osuuskaupan kehityksessä varsin menestyksellinen. Vaikka liiketoimintaa harjoitettiin vain yhdessä myymälässä ja olosuhteista johtuen suppein tavaravalikoimin, oli vuoden kokonaismyynti 256 719 mk ja vuosiylijäämä 9 401 mk. Vuosimyynti on varsin hyvä, kun otamme huomioon tavaravalikoimien suppeuden ja niiden vaikean saannin. Lisääntyneen liikevaihdon seurauksena kuitenkin oli, että jouduttiin palkkaamaan lisää työvoimaa. Myös myymälähuoneisto osoittautui ennen pitkää liian ahtaaksi. Osuuskaupan hallitus totesikin suuremman huoneiston saannin välttämättömäksi. Sitä ei tarvinnut lähteä kaukaa hakemaan, sillä samassa talossa sijainnut Jyväskylän Talouskaupan myymälä vapautui vuoden 1917 alusta, jolloin osuuskauppa vuokrasi sen. Tähän huoneistoon sijoitettiin konttori sekä myymälätilat kangas- ja posliinitavaroille.

Eräät hallituksen jäsenet olivat väittäneet, että ensimmäisessä myymälässä ei saavutettu parasta mahdollista tulosta, koska asiakkaat eivät mielellään astu rappuja alas kellarisiin, vaan käyvät mieluummin kadun tasossa olevissa myymälöissä. Todettiin kuitenkin, että molemmat myymälät myivät varsin hyvin, joten kellarimyymlän vastustajat eivät saaneet tukea väitteelleen. Mutta samat havaintojentekijät jatkoivat edelleen huomiotaan ja päättelivät, että jos ensimmäinen myymälä oli liian syvällä maan sisässä, oli toinen liian korkealla, sillä siihen oli kadun tasosta noustava pari kolme askelmaa. Näin ollen kumpikaan ei heidän mielestään ollut sijaintinsa puolesta paras mahdollinen.

Liikkeen laajenemisen yhteydessä tuli tarpeelliseksi myös sääntöjen muutos. Kevätalvella v. 1917 muutos hyväksyttiin kahdessa perättäisessä osuuskunnan kokouksessa. Niiden mukaan tilinpäätös suoritettiin enää kerran vuodessa, aikaisempien sääntöjen edellytettyä sen tehtäväksi kahdesti vuodessa. Niinikään uusissa säännöissä määrättiin, että 50 markan lisämaksuvelvollisuus on jokaisella jäsenellä eikä siis enää jokaisesta osuudesta. Säännöt määräisivät myös, että sama henkillö saa merkitä nimiinsä osuuksia enintään 50 kappaletta.

Vuosi 1917 — maailmansodan yhä jatkuessa — kärjisti tilannetta entisestäänkin. Kiristyneen elintarvikepulan seurauksena oli, että kaupungin kaikilta kauppaliikkeiltä otettiin pois jauho- ja ryyrikauppa. Tavaramäärän näin vähentyessä katsottiin kahden myymälän pitäminen tarpeettomaksi. Ensimmäisenä toimintansa aloittanut kivijalkamyymlä päätettiin lopettaa. Päätöksen teki osuuskaupan hallitus 4. päivänä toukokuuta.

Nuori osuuskauppa joutui jo tässä vaiheessa kokemaan ensimmäisen johtajan vaihdoksen. Liikkeenhoitaja Niilo Pyy nimittäin siirtyi SOK:n palvelukseen. Uusi liikkeenhoitaja valittiin jälleen Kokkolasta Keski-Pohjanmaan Osuuskaupasta. Hän, liikkeenhoitaja Eino Jylhä, otti toimen vastaan 1. 6. 1917. Osuuskaupan palvelukseen otettiin nyt myös kirjanpitäjä, neiti Hilja Tuominen. Toimihenkilöitä oli liikkeenhoitajan ja kirjanpitäjän lisäksi kolme liikeapulaista ja kaksi asiapoikaa. Ilmeisesti ostosten kotiin kuljettaminen oli jo silloin tärkeä palvelumuoto kauppatoiminnassa.

Vuoden 1917 aikana osuuskauppa liittyi jäseneksi Keskusosuusliike Hankkijaan. Tämän keskusliikkeen perustivat vuonna 1905 pääasiassa osuusmeijerit ja osuuskassat meijerikoneita ja niiden osia sekä maataloustarvikkeita myyväksi liikkeeksi. Tämän keskus-

liikkeen jäseniksi alkoivat sitten osuuskaupatkin vähitellen liittyä. Osuuskaupan hallitus päätti myös lyhentää toimihenkilöiden päivittäisen työajan 8-tuntiseksi.

Vuosi 1918 muodostui Jyväskylän Osuuskaupan toiminnassa vaiherikkaaksi ja draamattiseksi. Tammikuun lopussa maassamme alkanut vapaussota teki tavaran hankinnan entistäänkin vaikeammaksi, monessa tapauksessa suorastaan mahdottomaksi. Sodan johdosta menetti osuuskauppa vajaa vuosi sitten toimeen astuneen liikkeenhoitajan. Tämä tapahtui aikana, jolloin olisi mitä kipeimmin kaivattu ammattitaitoista henkilöä osuuskauppaa johtamaan. Liikkeenhoitaja Eino Jylhä nimittäin lähti rintamalle heti sotatoimien alettua. Helmikuun 27 päivänä hän ilmoitti eroavansa toimesta siirtyäkseen takaisin Keski-Pohjanmaan Osuuskaupan palvelukseen.

Sodan maassamme jatkuessa ei ollut mahdollista saada liikkeenhoitajan paikkaa täytekiksi säädettyssä järjestyksessä. Osuuskaupan hallituksessa päätyttiinkin siihen ratkaisuun, että liikkeenhoitajan paikka jätetään toistaiseksi täyttämättä. Hallituksen puheenjohtaja opettaja Oskari Reino valtuutettiin yhdessä kirjanpitäjän kanssa johtamaan ja valvomaan osuuskaupan toimintaa ja toimihenkilöiden työskentelyä. He hoitivat myös tavaroiden hankinnan. Ilmeisesti hankinnat eivät kuitenkaan onnistuneet parhaalla mahdollisella tavalla, koska tavaroiden hinnat alkoivat nousta huimaavasti. Jäsen- ja asiakaskunta reagoi tähän luonnollisesti varsin pian ja myynti alkoi laskea. Myös liikkeen tuotto laski jyrkästi. Näihin seikkoihin alettiin kiinnittää huomiota myös keskusliikkeen, SOK:n taholta. SOK:n esityksestä valittiin syksyllä uudeksi liikkeenhoitajaksi Oskari Pesonen Suomusjärveltä. Hän ryhtyi hoitamaan tehtävänsä 9. 10. 1918.

Liikkeenhoitajan vaihtuessa suoritetaan osuuskaupassa aina tavaravarastojen inventointi. Näin tehtiin Jyväskylän Osuuskaupassakin. Mutta inventoinnin yhteydessä ”räjähti” todellinen pommi. Inventoinnin suorittajat, osuuskaupan hallituksen jäsenet, panivat merkille, että toimihenkilöt pyrkivät sivuuttamaan eräitä varastossa olleita laatikoita. Ne kuitenkin tarkastettiin inventoinnin päätyttyä. Jokaisessa laatikossa oli jonkun toimihenkilön nimi, ja ne sisälsivät pääasiassa kangaspakkoja sekä tupakkaa vieläpä parhaita laatuja, jotka jo aikoja sitten olivat myymälästä loppuneet. Kun hallitus vaati selvitystä, esiintyi toimihenkilöiden edustaja niin röyhkeästi, että asia annettiin välittömästi poliisiviranomaisten tutkittavaksi. Poliisikuulusteluissakin jatkui toimihenkilöiden röyhkeys. He nimittäin väittivät, että heillä on ollut täysi oikeus menettelyynsä. Kun velkakauppa on liikkeessä luvallista, ovat he ottaneet tavaraa aikoen maksaa sen myöhemmin. Liikkeen saatavakirjanpitoon nämä ”ostot” olivat kuitenkin ”unohtuneet” merkitsemättä. Tavattiinpa eräältä toimihenkilöltä muistikirja, johon hän oli merkinnyt tuttavilleen maksutta antamansa tavarat tekemättä niistä kuitenkaan merkintää liikkeen kirjanpitoon.

Löydetyt tavarat tietenkin takavarikoitiin ja luetteloiitiin, jolloin niitä todettiin kertyneen yli 6 000 markan arvosta. Kuinka paljon niitä jäi saamatta takaisin, sitä ei kukaan pysty sanomaan. Varmaa kuitenkin on, että vuoto oli melkoinen, sillä korkeista hinnoista huolimatta oli alkuvuoden bruttoylijäämä alle 4 %, sen edellisenä vuotena oltua 7,7 %.

Osuuskaupan hallitus suhtautui tapahtumiin kovin ottein: koko henkilökunta erotettiin. Hallitus myös valitsi keskuudestaan erityisen valvojan, joka kävi joka ilta suorittamassa myymälän kassan tarkastuksen. Osuuskuntakokoukselle hallitus esitti, että velkakauppa lopetettaisiin kokonaan. Tällainen päätös tehtiinkin 18. 11., mutta sitä ei kuitenkaan voitu ehdottomana toteuttaa.

Edellä selostettu tapahtumien sarja aiheutti osuuskaupalle luonnollisesti huomattavan taloudellisen vahingon. Sen seurauksista selvittiin kuitenkin varsin pian. Huomattavasti haitallisempi oli tapahtuman asiakaspiirissä aiheuttama kielteinen reaktio koko osuuskauppatoimintaa kohtaan. Kun sitä vielä yritettiin lietsoa vastustajien ja kilpailijoiden taholta, on ymmärrettävää, että hallituksella ja muilla osuuskaupan aktiivisilla jäsenillä oli kovasti työtä pyrkiessään palauttamaan menetetyn luottamuksen. Kuvaavaa asiakaskunnan suhtautumiselle on, että v. 1918 lisääntyi osuuskaupan jäsenmäärä vain 8 henkilöllä, kun edellisen vuoden lisäys oli ollut 50. — Vähitellen luottamus kuitenkin palautui ja toiminta alkoi jälleen kehittyä suotuisasti. Ymmärrettiin, että vika ei suinkaan ollut itse järjestelmässä, vaan poikkeuksellisten olosuhteiden riehaannuttamissa edesvastuuttomissa toimihenkilöissä. Kun nämä kaikki olivat saaneet lopputilin, unohtui asia vähitellen.

MYYMÄLÄVERKOSTO LISÄÄNTYY — TOIMINTA LAAJENEE

Niinkuin aikaisemmin jo tuli todetuksi, ei Jyväskylän osuuskauppaväki joutunut suoraanaisesti mukaan suuntataistelun pyörteisiin. Suuntataistelun seuraukset johtivat kuitenkin siihen, että sieltä käsin jouduttiin hoitamaan paikkakuntia, joissa puolueettomuussuunnan kannattajat olivat kärsineet tappion. Ensimmäinen tällainen kosketuksen ottaminen Jyväskylän Osuuskauppaan tapahtui Suolahdesta käsin. Siellä v. 1915 perustettu osuuskauppa siirtyi nimittäin v. 1919 OTK-laiselle linjalle. Puolueettomuussuunnan kannattajat kääntyivät tällöin Jyväskylän Osuuskaupan puoleen saadakseen myymälän. Pyyntöön suhtauduttiin myönteisesti ja myymälä avattiin joulukuussa 1919.

Keskustoimipaikan liikevaihto Jyväskylässä lisääntyi voimakkaasti v. 1919 aikana. Edelliseen vuoteen verrattaessa se peräti kaksinkertaistui. Myynnin lisääntymiseen vaikutti osaltaan se, että vuoden kuluessa vapautettiin säännöstelystä suuri joukko tärkeitä kulutustavaroita. Niinikään vaikutti yleinen hintojen nousu myyntinumeroihin. Mutta luottamuksen palautuminen osuuskauppatoimintaa kohtaan oli myös tärkeä tekijä. Luottamuksen osoituksena voidaan pitää sitäkin, että vuoden aikana liittyi 88 uutta jäsentä. Jäsenmäärä vuoden lopussa oli 240. — Johtaja-asiaa ei kuitenkaan tuntunut olevan onnea, sillä 30. 6. ilmoitti liikkeenhoitaja Pesonen eroavansa. Hänen seuraajakseen valittiin liikkeenhoitaja Väinö Sundberg Tirvan Osuuskaupasta Valkealasta.

Myynnin ja asiakasmäärän lisääntyminen aiheutti pienessä päämyymälässä sellaisen

tungoksen, että oli jälleen ryhdyttävä suunnittelemaan tilavamman huoneiston hankkimista. Osuuskunnan kevätkokouksessa v. 1920 annettiin hallitukselle valtuudet ryhtyä asiaa hoitamaan. Jälleen oli onni matkassa. Asema- ja Kauppakatuja kulmauksesta saatiin John. Parviaiselta vuokratuksi sopiva huoneisto, joka myöhemmin (v. 1923) ostettiin tontteineen päivineen. Tällä paikalla sijaitsee edelleenkin Keskimaan keskustoimipaikka, edustava Keskimaa-Sokos tavaratalo.

Vuosi 1920 laajensi edelleen liikkeen toimintapiiriä myös alueellisesti. Vuoden alkupuolella avattiin myymälä Jyväskylän maalaiskunnan Puuppolassa Loukialan talossa, josta myöhemmin siirryttiin Päivölän asuntotalosta vuokrattuun huoneistoon. Nykyiselle paikalleen omaan kiinteistöön siirtyi Puupolan myymälä 1. 3. 1942.

Hankkeisiin myymälän avaamiseksi Äänekosken tehdasyhdyskuntaan ryhdyttiin niinkään vuonna 1920. Paikkakunnalla v. 1904 toimintansa aloittanut osuuskauppa oli siirtynyt OTK:n jäseneksi. Puolueettomuussuunnan kannattajat aikoivat ensin perustaa oman osuuskaupan, mutta lopulta päätyttiin kuitenkin siihen, että paikkakunnalla avataan Jyväskylän Osuuskaupan myymälä. Se tapahtui helmikuussa v. 1921.

Lisääntynyt myymäläverkosto ja laajeneva toiminta aiheuttivat osuuskaupassa myös hallinnollisia järjestelyjä. Osuuskunnan kevätkokouksessa v. 1920 hyväksyttiin uudet säännöt. Niiden mukaan jaettiin hallituksen tehtävät kahtia. Hallintoneuvosto käsitteli suuren linjan kysymyksiä ja johtokunta juoksevia, liikkeen johtoon läheisesti liittyviä asioita. Ensimmäiseen hallintoneuvostoon valittiin puheenjohtajaksi yliopettaja talousneuvos Juho Jussila ja varapuheenjohtajaksi maanviljelijä talousneuvos J. V. Niemelä. Hallintoneuvoston muiksi jäseniksi valittiin tohtori W. Wartiovaara, ins. V. Buur, isännöitsijä Juonas Airila, maanviljelijä Otto Ollila, kansakouluntarkastaja Arvi Sipola, asijoitsija O. Peurala ja kivenhakkaaja V. Mikkilä. Varajäseniksi tulivat johtaja A. Hytönen, joka hoiti sihteerin tehtäviä sekä räätäli J. Reinikainen ja neiti Elli Liipola.

Johtokunnan puheenjohtajana toimi sääntöjen mukaan toimitusjohtaja, jota nimitystä liikkeenhoitajasta alettiin nyt käyttää. Silloinen toimitusjohtaja oli Väinö Sundberg. Muiksi johtokunnan jäseniksi valittiin johtaja K. V. Laitila, joka toimi sihteerinä sekä postiljooni A. Kanervo. Varajäseniksi valittiin lehtori J. Putro ja kanttori M. V. Sipponen.

Jostakin syystä haluttiin osuuskauppa-nimikin muuttaa osuusliikkeeksi. Tämä muutos hyväksyttiin edellä mainitussa osuuskunnan kevätkokouksessa ja tuli voimaan 1. 7. 1920.

Sodanjälkeisinä vuosina vallitsi maamme talouselämässä melkoisesti häiriötiloja. Tämä vaikeutti luonnollisesti myös osuusliikkeen toimintaa. Aluksi oli tavaraa niukasti saatavana ja hinnat korkeat. Kun sitten tavaraa alkoi saada, laskivat hinnat nopeasti, monessa tapauksessa suorastaan romahdusmaisesti. Varastossa olevan tavarana osalta jouduttiin näin suorittamaan tuntuviakin hinnanalennuksia. Tämä vaikeutti luonnollisesti heikentävästi kaupan kannattavuuteen. Haitallisesti siihen vaikutti myös rahamarkkinoiden kireys ja korkea korkokanta. Kun tavaraa alkoi saada, ilmestyi kaupan piiriin uusia yrittäjiä, jotka halvalla hankkimiensa uusien artikkelien kanssa polkivat hinnat alle kannattavuuden. Kun yleisö huomasi hintojen olevan laskusuunnassa, pidättäytyi se ostoista, jolloin liikevaihto kokonaisuutena väheni.

Edellä mainitut vastukset aiheuttivat sen, että toimitusjohtaja Sundberg jätti paikansa toukokuun alussa v. 1921. Hänen tilalleen toimitusjohtajaksi valittiin P. E. Korhonen Pieksämäen Osuuskaupasta. Vaikeudet jatkuivat kuitenkin, Kun toimitusjohtaja

lisäksi joutui selkkauksiin muiden toimihenkilöiden kanssa, jätti hän paikkansa tammi-kuussa v. 1922. Järjestyksessä kuudenneksi liikkeenhoitajaksi valittiin toimitusjohtaja Väinö Aaltonen Lappajärven Osuuskaupasta. Hän hoitikin toimitusjohtajan tehtäviä toistakymmentä vuotta.

Tilanne yleistaloudellisella rintamalla vakiintui kuitenkin vähitellen ja Jyväskylän Osuusliikkeenkin laajeneminen ja vaurastuminen pääsi jälleen vauhtiin. Ensimmäinen lisäalue saatiin Lievestuoreelta, jonne oli perustettu osuuskauppa v. 1918. Kun uusi osuuskauppa oli hankkinut oman talon tontteineen Lievestuoreelta sekä avannut myymälät Laukaan Saviolle, Toivakan Ruuhimäkeen ja Kangasniemen Makkolaan, oli se joutunut sijoittamaan näihin suhteettoman runsaasti pääomaa. Vuonna 1920 alkanut yleinen pulakausi korkeine korkoineen aiheutti kuitenkin sen, että liikkeen toiminta muodostui kannattamattomaksi. Niinpä ryhdyttiin neuvotteluihin Jyväskylän Osuusliikkeen kanssa osuuskauppojen yhdistämisestä. Neuvottelut johtivat tulokseen ja 18. 5. 1924 hyväksyi Lievestuoreen Uuden Osuuskaupan osuuskuntakokous liittymistä koskevan hallituksen esityksen. Neljä päivää myöhemmin Jyväskylän Osuusliikkeen osuuskuntakokous antoi johtokunnalleen oikeuden ostaa Lievestuoreen Uuden Osuuskaupan varoineen ja velkoineen. Ostetuista myymälöistä jatkettiin toimintaa vain Lievestuoreella ja Ruuhimäessä. Savion myymälä suljettiin, koska katsottiin, että sen kannattavalle toiminnalle ei vielä ole edellytyksiä. Kaksi vuotta myöhemmin myytiin koko myymäläkiinteistö tontteineen päivineen tarpeettomana. Makkolan myymälä luovutettiin Kangasniemen Osuuskaupalle, koska se sijaintinsa puolesta sopii paremmin siltä käsin hoidettavaksi.

Liikkeen laajentuminen ei suinkaan päättynyt vielä tähänkään. Korpilahdelle oli vuonna 1915 perustettu Korpilahden Tuotanto- ja Kulutusosuuskunta, joka kuitenkin suuntataistelun aikana siirtyi OTK-laiseen leiriin. Tällöin puolueettomuussuunnan edustajat perustivat paikkakunnalle Korpilahden Maanviljelijäin Osuuskaupan. Tämäkin uusi liike, jolla oli vain yksi myymälä Korpilahden kirkonkylässä, joutui taloudellisiin vaikeuksiin ja liitettiin Jyväskylän Osuusliikkeeseen v. 1926 lopussa.

Vuonna 1927 tapahtui kuitenkin siihen asti suurin liikkeen toiminnan laajentuminen. Silloin nimittäin kuusimymäläinen Laukaan Osuuskauppa, joka oli perustettu v. 1917, liittyi Jyväskylän Osuusliikkeeseen. Nämä myymälät olivat Laukaan kirkonkylässä, Kuusassa, Leppävedellä, Tarvaalassa, Vihtavuorella ja Äijälässä. Varsin pian Laukaaseen vielä laajennettiin toimintaa. Vuonna 1929 avattiin nimittäin myymälä Vehniällä. Kun muistamme, että Lievestuoreen myymälä siirtyi Jyväskylän Osuusliikkeen haltuun jo vuonna 1924, oli sillä Laukaassa 1930-luvun alussa 8 myyntipistettä.

Petäjävesi liittyi toiminnan piiriin v. 1928. Silloin avattiin myymälä sekä kirkonkylässä että Kintaudella. Niinkuin jo on kerrottu, liittyi Kintaudella toiminut osuuskauppa suuntataistelun aikana vasemmistolaiseen leiriin. Välittömästi tämän jälkeen perustettiin Petäjävedelle pääasiassa sikäläisten maataloustuottajien toimesta osuusliike, joka ei kuitenkaan liittynyt minkään keskusliikkeen jäseneksi. Tämä, paikkakuntalaisten ”miljoonahuiskeeksi” nimittäämä osuuskauppa, joutui kuitenkin vaikeuksiin ja lopetti toimintansa v. 1922. Nyt jäikin koko Petäjävesi kuudeksi vuodeksi ilman puolueetonta osuuskauppaa, kunnes sitten em. myymälät v. 1928 avattiin ensin kirkonkylässä ja joulukuun alussa Kintaudella.

KESKIMAAN AIKAKAUSI ALKAA

Jyväskylän Osuusliike oli nyt muuttunut usean pitäjän käsittäväksi suurliikkeeksi. Se oli laajentunut miltei yksinomaan maaseudulle, sillä kaupunkialueella ei keskustoimipaikan lisäksi ollut kuin yksi myymälä, nimittäin Kauppakatu 2:ssa. Kun liiketoiminnasta näin suurin osa tapahtui maaseudulla, ei nimi Jyväskylän Osuusliike tuntunut enää oikein luontevalta. Uutta nimeä suunniteltaessa oli Jyväskylän Seudun Osuusliike ensin vahvasti esillä. Sitten kuitenkin keksittiin nimi Keskimaa, joka sai yksimielisen kannatuksen kaikissa elimissä. Uusi nimi OSUUSLIIKE KESKIMAA otettiin käyttöön 31. 5. 1928, jolloin uudet säännöt vahvistettiin.

Keskimaankaan alkuaika ei tuonut parannusta kaupunkialueen ”valloittamisessa”. Kun johtokunta v. 1928 esitti myymälän avaamista Kivistön esikaupunkialueelle ja seuraavana vuotena Keljoon, katsoi hallintoneuvosto, että asia ei millään muotoa ollut kii-reellinen. Jo huhtikuussa 1928 oli hallintoneuvosto tosin antanut johtokunnalle kehoi-tuksen laatia ”jonkinmoisen suunnitelman” myymälän avaamisesta Jyväskylään. Johto-kunnan ehdotukset eivät kuitenkaan johtaneet myönteisiin tuloksiin. Näin pääsi erittäin aktiivisia laajentumispyrkimyksiä osoittanut OTK-lainen osuuskauppa yhdessä yksityisten kauppiaiden kanssa valtaaman voimakkaasti kehittyvän kaupungin liitosalueineen. Jotta puolueeton osuuskauppatoiminta ei jäisi kokonaan pois esikaupunkialueilta, perusti Vaajakosken Osuusliike (nyk. Vaajala) myymälän Halssilaan, joka riidattomasti olisi kuulunut Keskimaan toimialueeseen.

*Sääntöjen uusinnan yhteydessä v. 1928
Jyväskylän Osuusliikkeen r.l. nimi muutettiin
Osuusliike Keskimaaksi r.l.*

Lisääntyneen myymäläverkoston valvonta lisäsi luonnollisesti työtä huomattavasti. Johtokunnassa suunniteltiinkin tätä varten perustettavaksi apulaisjohtajan toimi, jolle erityisesti myymälöiden toiminnan ohjaaminen ja valvonta olisi uskottu. Hallintoneuvosto katsoi kuitenkin, että sen omat jäsenet kykenisivät hoitamaan tarkkailun kyllin tehokkaasti, eikä apulaisjohtajan tointa perustettu. Vasta vuonna 1938 oli aika kypsä apulaisjohtajan valitsemiselle.

Vv. 1928—1932 yleismaailmallinen talouspula, joka koetteli meidänkin maatamme varsin raskaana, vaikutti haitallisesti Keskimaankin toimintaan. Kauppatavarain hinnat putosivat monessa tapuksessa huimasti. Monet varastossa olevat tavarat jouduttiin tästä syystä myymään sisäänostohinnoin. Ulkomailta tuli tavaraa tulvimalla, ja sitä myytiin täällä polkuhinnoin. Tämän johdosta tyrehtyi kotimainen tuotanto monella alalla ja työntekijät joutuivat työttömiksi. Rahatulojen ehtyessä he luonnollisesti joutuivat huomattavasti rajoittamaan ostojaan. Lainojen saanti tyrehtyi. Se taas puolestaan lopetti rakennus-, ym. investointitoiminnan aiheuttaen lisää työttömyyttä. — Näissä olosuhteissa heikkeni kaupankin kannattavuus huomattavasti.

Pulavuosina noudatettiin Keskimaassa erittäin suurta varovaisuutta liiketoiminnan laajentamisen suhteen. Vv. 1930—1931 ei avattu ainoatakaan uutta myymälää. Vuonna 1932 avattiin Kauppatatu 2:ssa sijainneen myymälän yhteydessä liha- ja leikkeleosasto. V. 1933 avattiin Torikatu (nyk. Gummeruksenkatu) 9:ssä uusi myymälä, mutta sen

*Tavarataloa edeltävä keskustoimipaikka,
jota korjattiin ja kunnostettiin
useaan eri otteeseen.*

toiminta ei muodostunut pitkäaikaiseksi. Myymälä suljettiin v. 1935 alussa. Vuonna 1932 sattui kuitenkin tapaus, joka varsin merkittävällä tavalla vaikutti Keskimaan toimintaan. Marraskuun 17. päivänä syttyi nimittäin keskustoimipaikalla tulipalo, joka tuhosi myymälärakennuksen tavaravarastoineen ja kalustoineen käyttökelvottomaksi. Tämä oli raskas isku muutenkin taloudellisesti vaikeana aikana. Vakuutukset tosin korvasivat likimain kiinteistöissä ja kalustoissa aiheutuneet menetykset, mutta tavaravarasto oli alivakuutettu. Tämä johtui siitä, että myymälöille tarkoitettujen joulutavaralähetysten olivat miltei kokonaisuudessaan vielä toimittamatta, eikä niitä ollut vakuutettu keskustoimipaikalla. Pahinta kuitenkin oli, että tulipalo sattui juuri vilkkaan joulumyyntikauden kynnyksellä. Seurauksena olikin, että kaikki myymälät joutuivat kärsimään tavaroiden puutetta, sillä uusia ei ennätetty tilata eikä kaikkia ollut mahdollisuus enää ennen joulua saadaakaan. Kun keskustoimipaikan eri osastot jouduttiin sijoittamaan ympäri kaupunkia, eivät kaikki asiakkaat edes tienneet, missä ne ovat.

Ryhdyttäessä suunnittelemaan palon jälkien korjaamista, oli tärkein kysymys luonnollisesti uuden keskustoimipaikan rakentaminen. Oli kaksi vaihtoehtoa: korjata vanhaa, jonka seinät jäivät pystyyn tai rakentaa kokonaan uutta. Keskimaan hallintoneuvosto ja johtokunta sekä ennen kaikkea toimitusjohtaja Aaltonen olivat uuden kannalla, joka pitäisi rakentaa tulenkestävästä aineesta. Keskusliikkeessä, SOK:ssa, jossa tiedettiin Keskimaan taloudellisen aseman pulavuosien osaksi vielä jatkuessa olevan melko vaikean,

oltiin ehdottomasti tuntuvasti halvemman ratkaisun, vanhan korjaamisen kannalla. Keski-maan hallintoneuvosto, jolle lopullinen päätäntävalta asiassa kuului, ei uskaltanut ottaa vastuuta vaan myöntyi keskusliikkeen kantaan ja teki 28. 4. 1933 lopullisen päätöksen palossa vaurioituneen kiinteistön korjaamisesta. Tehty päätös merkitsi kuitenkin toimitusjohtaja Aaltosen eroa. Kun puheenjohtajan nuija oli paukahtanut pöytään tehdyn päätöksen merkiksi, nousi toimitusjohtaja seisomaan ja jätti eroanomuksensa. Hallintoneuvostolle ei jäänyt muuta mahdollisuutta kuin myöntää ero. Toimitusjohtajan vaihtuminen tapahtui touko-kesäkuun vaihteessa. Uudeksi toimitusjohtajaksi tuli nyt Petsamon Osuuskaupassa aikaisemmin toiminut johtaja Aarne Koski.

Toimitusjohtaja Koski ryhtyi heti voimakkaasti työskentelemään myymäläverkoston laajentamiseksi myös kaupunkialueelle. Hallintoneuvostokin oli vähitellen tullut myöte-mieliseksi kaupunkialueella tapahtuvalle toiminnan tehostamiselle, koskapa se kokouk-sessaan 30. 10. 1934 myönsi johtokunnalle sen pyytämät valtuudet peräti seitsemän myy-mälän avaamiseen Jyväskylän kaupungissa ja sitä ympäröivillä asutusalueilla. Kuitenkin ennen suunnitelman toteuttamista laajeni toiminta-alue edelleen maaseudulla. Joulukuussa v. 1933 aloitti nimittäin Keskimaan myymälä toimintansa Sumiaisten kirkonkylässä. Näin oli jälleen yksi pitäjä liittynyt Keskimaan piiriin. Jo ennestään toiminta-alueena olleessa Laukaan pitäjässä avattiin 1. 5. 1934 niinikään uusi myymälä, tällä kerralla Vuon-teelle. Vesangalle, Jyväskylän maalaiskuntaan avattiin myymälä v. 1935.

Vuosi 1935 muodostui tavallaan lähtökohdaksi myös kaupunkimyymäloiden aikaan-saamiselle. Vuoden loppupuolella ostettiin nimittäin tontti Taulumäeltä Laukaan ja Saari-järven valtateiden risteyksestä. Tälle tontille alettiin välittömästi rakentaa myymälää, joka aloitti toimintansa seuraavana vuonna. V. 1936 avasivat myymälät ovensa Valtakatu (nyk. Voionmaankatu) 1:ssä Mäki-Matin kaupunginosassa ja Harju Oy:n leipomon talossa Sepänkatu 1:ssä. Seuraavana vuonna eli v. 1937 valmistui myymälä Puistokatu 15. Samana vuonna avattiin myymälä Kauppakatu 17. Keskisuomalaisen talossa. Myymälä oli vain muutaman askeleen päässä pari vuotta aikaisemmin lopetetun Torikadun myymä-län paikasta, mutta nyt sillä näytti alun alkaen olevan edeltäjänsä huomattavasti parem-mat menestymisen mahdollisuudet.

1930-luvun loppupuolella jatkoi myymäläverkoston tiivistyminen myös maaseudulla. Petäjäveden Kuivasmäellä Kummun myllyn lähelle rakennetussa talossa avattiin myymälä v. 1936. Myymälä oli siis kolmas Petäjävedellä. Laukaan Saviolla, josta myymälä lopetet-tiin v. 1924, ostettiin uusi kiinteistö, jossa tarpeellisten kunnostamistöiden jälkeen päästiin kauppatoiminta aloittamaan niinikään vuonna 1936. Toisenkin myymälä Laukaassa, nimittäin Metsolahdessa, avattiin samana vuonna.

Uusia aluevaltauksia tapahtui Multialla ja Uuraisilla. Multian Sahrajärvellä avattiin myymälä v. 1936 ja Uuraisten Kangashäkissä v. 1937. Sahrajärven myymälä lopetettiin kuitenkin kolme vuotta myöhemmin sen osoittauduttua kannattamattomaksi ja Jyvä-skylästä käsin varsin hankalaksi hoitaa. Kangashäkin myymälä taas myöhemmin (v. 1943) luovutettiin Uuraisten Osuuskaupalle, jonka alueeseen se kiistattomasti kuuluikin. Jy-väskylän maalaiskunnan "kansoittamista" jatkettiin niinikään, sillä Nyrölässä avattiin myymälä v. 1937 ja Palokassa seuraavan vuoden alussa.

Vuosien 1938—1939 vaihe toi tullessaan jälleen johtajan vaihdoksen. Toimitus-johtaja Koski siirtyi nimittäin yksityisyrittäjäksi. Hänen jälkeensä tuli toimitusjohtajaksi

Nikolai Luoma-aho Etelä-Hämeen Osuusliikkeestä Hämeenlinnasta. Hänet tunnettiin Keskimaassa jo ennestään, olihan hän aikaisemmin ollut Äänekosken myymälän hoitajana.

Vuosi 1939 oli kiihkeän toiminnan kautta. Suurvaltain valmistautuminen sotaan lisäsi tavattomasti myös taloudellista toimeliaisuutta asianomaisissa maissa. Sen seuraukset heijastuivat myös meidän maamme talouselämässä ja tuotantotoiminnassa. Rakennustointiminta oli vilkasta. Myymälöiden rakenteelliset ja kalustouudistukset ajan vaatimusten mukaisiksi olivat kaikkialla, niin myös Keskimaassa, käynnissä. Tämä kaikki yhdessä liikkeen yhä tapahtuvien laajennuspyrkimysten kanssa, antoi Keskimaan kokaisen suurliikkeen toimitusjohtajalle tavattomasti työtä. Kun sitten sota syksyllä puhkesi, asetti se Keskimaan johdon monien yllätyksellisten tehtävien ja ratkaisujen eteen.

Onneksi johtokunnassa ja hallintoneuvostossa jo vuosikausia vireillä ollut apulaisjohtajakysymys oli saanut myönteisen ratkaisun. 22. 6. 1938 oli asia lopullisesti lyöty lukkoon. Apulaisjohtajaksi valittiin tällöin Heikki Sippo, joka astui toimeensa 5. 7. samana vuonna.

Sodan puhkeamisesta huolimatta oli maamme talouselämä vireätä vielä v. 1940:kin aikana. Vaikka sotatoimien ja niitä seuranneen Moskovan rauhan seurauksena Karjalan Kannaksen osuuskaupat joutuivat lopettamaan toimintansa, lisääntyi osuustoiminnallisten keskusliikkeiden ja puolueettomien osuuskauppojen myynti huomattavasti. Näin tapahtui Keskimaassakin. Liikkeen nauttima luottamus sekä kaupungissa että maaseudulla vakiintui ja voimistui. Taloudellinen asema vahvistui. Jäsenmäärä lisääntyi noina vuosina tavallista vauhdikkaammin karjalaisen siirtoväen antaessa oman panoksensa heille läheiseksi tulleen puolueettoman osuuskauppatoiminnan työkentällä.

Eräänä sodan aiheuttamana tekijänä alkoi kuitenkin hintojen nousu vaikuttaa haitallisesti. Keskimaan toimesta pyrittiin tätä jarruttamaan mahdollisuuksien mukaan pyrkimällä pitämään varastossa olevien tavaroiden hinnat entisellään. Kun tavaroiden saanti ja niiden kuljetus maailmansodan yhä jatkuessa vaikeutui ja kuljetuskustannukset nousivat, ei hintojen nousua vähittäismyynnissäkään voitu välttää. Sodan aikana muodostui myös työvoimakysymys vaikeaksi miesten ollessa sotatoimissa. Naisten ja nuorten henkilöiden avulla saatiin asiat kuitenkin luistamaan. Jotain suoranaista hyötyäkin sodasta sentään oli Keskimaan toiminnalle. Kun tavaraa oli niukasti tarjottavana, meni se kaupaksi kuin kuumille kiville. Kaikki maksoivat ostoksensa käteisellä ja olivat onnellisia, kun vain jotain saivat. Näin voitiin kokonaan lopettaa haitallinen velkakauppa, joka on kielletty Keskimaan säännöissäkkin, mutta jota kieltoa ei aikaisemmin ollut saatu toteutetuksi. Sotien vihdoin v. 1944 päätyttyä ja miesten vapauduttua asepalveluksesta, oli suurin osa entisistä toimihenkilöistä valmis tulemaan takaisin Keskimaan palvelukseen. Vaikka heidän paikallaan sodan aikana toimineet saivat edelleen jäädä palvelukseen, voitiin kaikki halukkaat, ennen sotapalvelustaan Keskimaassa vähintään puoli vuotta työskennelleet toimihenkilöt ottaa takaisin. Lisäksi otettiin palvelukseen vielä lukuisa joukko siirtoväkeen kuuluvia luovutetun alueen osuuskauppojen toimihenkilöitä. Tämän teki mahdolliseksi voimakkaasti lisääntyvä liikevaihto, joka luonnollisesti lisäsi huomattavasti työvoiman tarvetta.

Sota-ajan vaikeuksista, työvoimapulasta ja tavarankiutuksesta huolimatta jatkettiin edelleen myös uusien myymälöiden perustamista. Varsinaiselle maaseudulle ei toimipisteitä lisätty, mutta kaupungin alueelle ja lähiseudun asutuskeskuksiin useitakin. Tikkakos-

kella aloitti v. 1939 toimintansa useampiosastoinen myymälä. Tourulan esikaupunki-alueella avattiin myymälä niinikään v. 1939. Kauppakatu 2:ssa sijainnut myymälä siirrettiin 1940 uuteen, ajanmukaiseen huoneistoon Seminaarinkatu 36. Se sai nimekseen Lounaispuiston myymälä. Samana vuonna valmistui myös Syrjälän myymälä nykyisen Voionmaankadun varrelle. Vuonna 1941 avattiin Jyväskylässä peräti neljä uutta myymälää, nimittäin kolmeosastoinen myymälä Vapaudenkatu 79; Valion uudessa talossa rautatieasemaa vastapäätä; Kypärämäen uudella asutusalueella sekä Nousukatu 6:ssa Mäki-Matin kaupunginosassa. Erikoisosastoja avattiin kaksi, nimittäin vaatetusmyymälä keskustoimipaikan yhteyteen ja kemikalimyymälä Kauppakatu 18. Jyskän tehdasalueella avattiin myymälä v. 1942 samoin kuin Löylyn myymäläkin lähellä maalaiskunnan rajaa Saarijärven tien varrella. Kivistön myymälä aloitti toimintansa v. 1943. Jo kymmenkunta vuotta hankkeissa ollutta Keljon myymälää alettiin rakentaa v. 1942. Työvoimalautakunta määräsi kuitenkin työt keskeytettäväksi ja miehet puolustuslaitoksen tehtäviin. Vasta sodan päätyttyä päästiin rakennustöitä jälleen jatkamaan. Myymälä valmistui ja se avattiin v. 1945.

SODANJÄLKEINEN TOIMINTAKAUSI

Kun suurvaltain sota, jossa Suomikin olosuhteitten pakosta joutui olemaan mukana n. 5 vuoden aikana, vihdoinkin v. 1945 päättyi, päästiin rauhan toimet aloittamaan aikaisempia varsin paljon erilaisissa olosuhteissa. Osaltaan sotakorvausten, osaltaan oman maamme jälleenrakennustarpeen seurauksena kasvoi teollisuuden ja palveluammattien määrä ennennäkemättömässä mitassa. Tämä alkoi vaikuttaa erittäin voimakkaasti kansamme elinkeinorakenteeseen sekä yhteiskunnalliseen ja poliittiseen ryhmittymiseen. Maataloudesta siirtyi huomattavasti työvoimaa teollisuuden palvelukseen ja palveluammatteihin paremman ansion toivossa. Tämä pakotti maatalouden suunnittelemaan ja toteuttamaan tuotantotoimintansa rationalisointia koneita hankkimalla. Koneistaminen ja työvoiman käytön tehostaminen taas puolestaan edelleen vähensi maatalouden työvoimatarvetta ja pakotti sen piirissä työskentelevistä entistä suuremman osan hakeutumaan asutuskeskukseen, jonne ilmaantuinkin jatkuvasti uusia ansiomahdollisuuksia. Tämä maaseudulta asutuskeskuksiin tapahtunut muuttoliike, jota alettiin hieman epätarkasti nimittää maaltapaoksi, paisui varsinkin 1940-luvun lopussa ja 1950-luvun alkuvuosina erittäin voimakkaaksi.

Tällaiset muuttuvat olosuhteet vaikuttivat luonnollisesti myös puolueettoman, SOK-laisen osuuskauppajärjestön toimenpiteisiin sekä tehtyihin tulevaisuuden suunnitelmiin. Missä määrin näitä seikkoja lieene otettu huomioon Keskimään tulevaa toimintaa suunniteltaessa? Joka tapauksessa ne suunnitelmat, jotka johtokunta kokouksessaan 30. 11. 1945 kaavaili, perustuivat erittäin sinisilmäisen optimismiin ja yrittämisen halun pohjalle.

Suunnitelman mukaan avattaisiin Keskimään toimialueelle lähivuosien aikana peräti 25 uutta toimipaikkaa. Mukana tässä luettelossa oli ensi tilassa rakennettava ajanmukainen keskustoimitalo lukuisine erikoisosastoineen sekä vähintään 3-kerroksinen keskusvarastorakennus Vapaudenkatu 62:en. Suunnitelmissa oli niinkään henkilökunnan asuntotalo ja yhdessä SOK:n kanssa rakennettava hotellirakennus Jyväskylään. Kivistölle suunniteltiin rakennettavaksi 3- ja Tourulaan vähintään 2-kerroksinen liiketalo. Taulumäen myymälän yhteyteen aiottiin rakentaa ravintola. Suolahteen ja Äänekoskelle suunniteltiin rakennettavaksi uudet komeat toimitalot sekä tilavat asemavarastot ja uusia myymälöitä eri puolille kauppaloita. Maaseudulla uusittaisiin miltei kaikissa kirkonkylissä ja vähänkin suuremmissa asutusalueissa sijaitsevat myymälät sekä rakennettaisiin uusia ”syRJäkyliin, jotka tähän asti ovat erällä suunnilla jääneet lapsipuolen asemaan”. Jyväskylän kaupunkiin esitettiin perustettavaksi koko joukko uusia sekatavaramyymälöitä esikaupunkialueille sekä keskikaupungille erikoistavaraosastoja. Myös muita palvelupaikkoja kuten parturikampaamo, hautaus toimisto, elokuvateatteri, ym. oli suunnitelmissa. Hiukan myöhemmin esittivät korpilahtelaiset vielä kengityspajan perustamista. Niinkään suunniteltiin puutarhan laajentamista uusia kasvihuoneita rakentamalla ja perustamalla sen yhteyteen sikala.

Lieneekö edellä mainittujen suunnitelmien toteuttamista ajateltu vakavasti, vai oliko se vain päättävälle elimille, hallintoneuvostolle ja osuuskuntakokoukselle heitetty koe-pallo. Joka tapauksessa olisi ohjelma sellaisenaan ollut taloudellisesti mahdoton toteuttaa muuten kuin vuosikymmeniä kestävä ajankäytön aikana. Ohjelmasta alettiinkin toteuttaa vain eräiltä vähäisiltä osiltaan. Tikkakoskella avattiin 1. 3. 1946 myymälä ns. tunneli-alueella. 25. 9. 1947 avattiin uudelleen Suolahden Kolikkoinmäen myymälä, joka jonkin aikaa oli ollut suljettuna. Vuonna 1949 avattiin Salmelan esikaupunkialueella kolme-osastoinen myymälä. Ainoa varsinaisesti maaseudulla avattu myyntipiste noina aikoina oli Toivakan pitäjän Taulun kylässä 25. 8. 1947 toimintansa aloittanut myymälä. Jyväskylässä lähdettiin kokonaan uudelle alallekin, sillä Kauppakatu 17 avattiin kukkakauppa joulukuun v. 1948. Toimittuaan miltei tasan kuusi vuotta, se kuitenkin sai luovuttaa tilansa laajentamisen tarpeessa olevan ruoka- ja siirtomaatavaraosaston käyttöön.

Vuosien 1945—1950 liikevaihtoa tarkasteltaessa havaitaan siinä suorastaan raju nousu. Myyntimäärät lisääntyivät eräinä vuosina kaksinkertaiseksi. Muutamien myymälöiden kohdalla oli lisäys peräti 150—200 %. Osaltaan tämän nousun aiheuttajana oli luonnollisesti inflaatio, joka voimakkaana vallitsi sodanjälkeisessä talouselämässämme. Hyvin huomattava osa myynnin lisäyksestä johtui kuitenkin siitä, että monen vuoden tavarapulan jälkeen alettiin jälleen saada yhtä ja toista, vaikka tarjonta ei vielä läheskään ollut kysyntää vastaavaa. Ihmiset tarvitsivat uutta ja he myös ostivat käytännöllisesti katsoen kaiken tarjolla olevan. Kansantulo ja yksityisten ihmisten realiansiot lisääntyivät erittäin voimakkaasti. Tämä lisäsi ostovoimaa, joka suoranaisten inflaatioajattelun vallitessa kohdistui miltei kokonaisuudessaan erilaisten kesto- ja kulutushyödykkeiden hankintaan ja lisäsi näin kaupan välittämien tavaroiden määrää. Tuoreessa muistissa varmaan oli myös se, että osuuskaupat yleensä pyrkivät tavarapulankin aikana noudattamaan hinnoittelussaan kohtuullisuutta, joka lisäsi niiden jo aikaisemmin saavuttamaa luottamusta. Tätä osoittaa myös jäsenmäärän voimakas lisääntyminen juuri sodanjälkeisinä vuosina. Tosin osuusmaksukin silloin oli alhainen, vain 50 silloista markkaa. Tämä oli niin pieni summa,

että jokainen pystyi sen koska tahansa maksamaan ”taskurahoistaan”, eikä jäsenhankinta siinäkään mielessä tuottanut vaikeuksia.

Sodan aikana, jolloin kauppaa tehtiin miltei yksinomaan säännöstelyn alaisilla tavaroilla hintatason pysyessä suhteellisen vakaana, olivat myös tulokset liiketoiminnasta suhteellisen hyviä. Ylijäämää syntyi niin runsaasti, että siitä voitiin palauttaa jäsenille vuosittain 1—1,5 % heidän suorittamiensa ostosten määrästä. Vaikka kustannukset sotien jälkeisinä vuosina nousivatkin rajusti, lisääntyivät myös tuotot lisääntyneen liikevaihdon ansiosta, joten kannattavuus oli jatkuvasti suhteellisen hyvä. Ylijäämääkin palautettiin aina vuoteen 1951 saakka 1 % lukuunottamatta vuotta 1948, jolloin palautusta ei suoritettu.

Sodanjälkeiset vuodet toivat tullessaan jälleen liikkeenhoitajan vaihdoksenkin. Lähes 10 vuotta Keskimaata palvellut Nikolai Luoma-aho erosi ja hänen tilalleen valittiin toimitusjohtaja Lauri Lappalainen Osuusliike Oma-Pohjasta Kausalasta. ”Vahdin vaihto” tapahtui 1. 8. 1948.

V. 1950-luvulla alkoi Keskimaan kannattavan toiminnan tielle tulla pahoja esteitä. Liikevaihto ei enää lisääntynyt siinä määrässä kuin välittömästi sotien jälkeen. Olipa vuosi, jolloin siinä oli suoranaista vähennystäkin. Vaikka samanaikaisesti yritettiin supistaa myös kustannuksia, ei siinä täysin onnistuttu, ja tulokset muodostuivat huonoiksi. Myymälöiden valvonta ja tarkkailu oli ilmeisesti heikkoa, sillä joka vuosi oli lukuisia myymälöitä, joissa oli ylimääristä mittahävikkiä. Kannattavuutta rasittivat myös eräät aikaisempina vuosina tehdyt harkitsemattomat sijoitukset, jotka olivat nyt tuottamattomia tai tuottivat toiminnallaan suoranaista tappiota.

Kannattavuuden parantamiseksi ryhdyttiin varsin radikaaliin toimenpiteisiin. Eräänä sellaisena oli johtoportaan tapahtunut uudelleenjärjestely. Tässä yhteydessä päätettiin lakkauttaa apulaisjohtajan toimi ja johtaja Aaltonen siirrettiin hoitamaan konttoripäällikön tehtäviä toukokuussa v. 1953. Uusi virka ei kuitenkaan Aaltosta miellyttänyt. Niinpä hän noin vuoden kuluttua sanoutui irti toimestaan ja siirtyi pois Keskimaasta.

Kulunut vuosi oli kuitenkin osoittanut hallintoneuvostolle ja johtokunnalle, että Keskimaan kokoinen liike ei niissä oloissa voinut tulla toimeen ilman apulaisjohtajaa. Toimi päätettiinkin jälleen perustaa ja julistaa haettavaksi. Nimi muutettiin kuitenkin kaupalliseksi johtajaksi, koska työnjaon mukaan uuden johtajan tehtävänä tulee olemaan nimenomaan kaupallisen puolen valvominen ja johtaminen. Tähän tehtävään valittiin sitten Väinö Tuovinen Varkaudesta.

Edellä mainitut toimenpiteet eivät kuitenkaan sanottavasti tilannetta parantaneet. Syyt olivat syvemmällä. Uusia toimipaikkoja, jotka myynnin lisäämisessä olisivat olleet hyvänä apuna, ei avattu kuin muutamia, vaikka paikkoja oli tarjolla runsaasti. Erityisesti niitä oli voimakkaasti laajentuvan Jyväskylän esikaupunkialueilla. Tässä suhteessa oltiin ilmeisesti aivan liian varovaisia: mentiin äärimmäisyydestä toiseen. Kun aikaisemmin oli avattu toimipaikkoja, jotka nyt osoittautuivat hyvin heikosti kannattaviksi, ei enää uskallettu tarttua mihinkään tarjottuun tilaisuuteen. Tietysti tarjotuista myymälän paikoista nytkin suuri osa oli sellaisia, joissa toiminta olisi melkoisella varmuudella muodostunut kannattamattomaksi. Mutta varmasti oli joukossa runsaasti myös niitä, joihin tehdyt sijoitukset olisivat tuottaneet hyvän tuloksen. Näin voidaan päätellä ainakin siitä, että eräät myymälät, joita ensin turhaan tarjottiin Keskimalle, ovat nyt kilpailijoiden hallussa menestyneet erinomaisesti.

On ymmärrettävää, että näissä olosuhteissa ei palveluakaan kyetty kehittämään joka suhteessa asiakaskunnan vaatimalle tasolle. Kun keskustoimipaikan rakentaminen, josta aina muutaman vuoden väliajoin oli suurin toivein puhuttu — jopa painattamalla suunnitellun uuden toimitalon julkisivupiirustusten kuva vuosikertomuksen kanteen —, näytti aina vain viivästyvän, ei ollut ihme, että varsinkin kaupungissa alettiin menettää sitä asemaa ja asiakaskunnan luottamusta, mikä takavuosina oli saatu hankituksi.

Kokonaan ilman muutoksia ei toimipaikkaverkosto sentään 1950-luvullakaan ollut. Uusi myymälä avattiin v. 1950 Jyväskylän Kyyhkymäessä ja Jyväskylän maalaiskunnan Liinalammilla. Samana vuonna aloitti Petäjävedellä toimintansa Ylä-Kintauden jakamo, joka kuitenkin kannattamattomana lopetettiin v. 1953. Jyväskylässä avattiin Hankkijan talossa maataloustavaramyymälä v. 1954 sekä Kukkumäessä, Kannaksenkadun varrella kolmeosastoinen myymälä v. 1955. Aseman varastoa ryhdyttiin tällöin myös rakentamaan. Toukokuussa v. 1957 alettiin kokeilla kokonaan uutta palvelumuotoa. Silloin nimittäin alkoi ”liikennöidä” Keskimaan ensimmäinen myymäläauto. Köhniön asutusalueelle Jyväskylään oli myymälää suunniteltu jo jonkin aikaa. Aluksi mielittiin ostaa valmis kauppa-kiinteistö, mutta päätyttiin lopulta kuitenkin vuokrausmenetelmään. Myymälä avattiin v. 1957. Vuonna 1958 siirrettiin silloinen Nousukadun myymälä uuteen, Kenttäkadun varrelta vuokrattuun ajanmukaiseen huoneistoon. Syyskesällä vuonna 1958 avattiin kolmeosastoinen myymälä Vaasan- ja Vapaudenkatujen kulmaukseen.

Mutta myymälöitä myös lopetettiin. 1. 7. v. 1950 päättyi Tikkakosken toisen myymälän toiminta Tikkakoski Oy:n sanottua sen irti aikaisemmin vuokraamastaan huoneistosta. Vuonna 1954 suljettiin Jyväskylässä Asemakadun varrella sijainnut jalkine-myymlä. Kolikkoinmäen myymälä Suolahdessa päätti samana vuonna myös lopullisesti toimintansa. Vuonna 1956 paloi Vesangan myymäläkiinteistö ja myymälän toiminta lakasi. Uusi, entistä keskeisemmällä paikalla oleva tontti kyllä hankittiin, mutta sille ei ryhdytty rakentamaan, koska uskottiin myymälästä tulevan kannattamattoman. Yksitoista vuotta aikaisemmin avattu Taulun myymälä Toivakassa luovutettiin Osuusliike Vaajalalle v. 1958.

1950-luku toi Keskimaan piiriin myös uusia alueita, jos kohta eräitä alueita siirtyi siitä pois. Muuramen Maanviljelijäin Osuuskauppa, jonka yhdistämisestä Keskimaahan oli puhuttu jo kohta sodan jälkeen, sulautui lopullisesti v. 1956. Keskimaan toiminnan piiriin tuli tällöin 3 uutta myymälää, nimittäin entinen keskustoimipaikan myymälä Muuramen kirkonkylässä sekä myymälät Isolahdessa ja Vihtalahdessa. Kaksi vuotta myöhemmin, eli v. 1958 menetettiin alueen pohjoisosassa 4 myymälää. Silloin nimittäin perustettiin Sumiaisten, Suolahden, Äänekosken kauppalan ja Äänekosken maalaiskunnan alueita varten oma osuuskauppa, jolle em. maalaiskunnissa ja kauppaloissa sijainneet Keskimaan myymälät luovutettiin.

Kymmenlukujen 1950—1960 vaihteessa tapahtui myös Keskimaan toimitusjohtajan vaihtuminen. Lauri Lappalaisen siirryttyä SOK:n palvelukseen 1. 1. 1960, valittiin hänen seuraajakseen toimitusjohtaja Pekka Prättälä Haminasta, Osuuskauppa Ympyrästä.

1960-luvun alussa avattiin jälleen eräitä uusia toimipaikkoja Jyväskylässä. Keskimaan ensimmäinen huoltoasema Esso-huolto Vapaudenkatu 56:ssa aloitti toimintansa 13. 1. 1960. Muutamaa päivää myöhemmin, eli 28. 1. avattiin myymälä vasta valmistuneessa kauppahallissa. Siellä osoittautui myynti kuitenkin niin pieneksi, että myymälä

lopetettiin 31. 7. 1961. Kesäkuussa tehtiin myös päätös myymälähuoneiston vuokraamisesta Kisakadun varrella Viitaniemen kaupunginosassa piakkoin valmistuvasta talosta. Myymälä päästiin avaamaan syksyllä 1960. Samaan aikaan avattiin myymälä myös Telleronkatu 17. Pieni posliini- ja taloustavaramyymälä avattiin Vapauden- ja Vaasankatujen kulmauksessa niinikään v. 1960. Myymälä kuitenkin lopetettiin vuoden 1965 alkupuolella, jolloin osa sen tiloista kunnostettiin vieressä sijaitsevan Rosita-baarin käyttöön. Toinen huoltoasema, tällä kertaa yhteistoiminnassa Gulf'in kanssa, avattiin v. 1963 Vaapaaherrantien ja Itä-Päijänteentien kulmauksessa. Vuonna 1964 avattiin elintarvikeomapalvelumyymälä Jyväskylän linja-autoaseman rakennuksessa kauppatorin laidassa. Samanaikaisesti lopetettiin Sepänkatu 1:ssä linja-autoaseman välittömässä läheisyydessä sijainnut myymälä. Tikkakosken myymälässä suoritettiin perusteelliset korjaus- ja muutostyöt niinikään v. 1964, jolloin entisestä osastomyymälästä muodostettiin omapalvelumyymälä ja baari. Lounaispuiston myymälä Jyväskylässä lopetettiin v. 1963.

Kirjakaupan saamisesta Keskimaalle on keskusteltu jo aikaisemmin, mutta yritykset eivät ole johtaneet myönteiseen tulokseen. Vuonna 1960 kuitenkin vihdoinkin saatiin ”pää auki”. Silloin nimittäin onnistuttiin ostamaan Muuramen kirjakauppaoikeudet ja kirjakauppa siirrettiin myymälän yhteyteen.

UUDEN KESKUSTOIMIPAIKAN RAKENTAMINEN

Vuonna 1932 sattuneen palon jälkeen korjattu keskustoimipaikka oli sen ajan mittapuun mukaan varsin edustava ja palvelukykyinen. Tosin, niinkuin muistetaan, sen suunnittelu-
vaiheen aikana käytiin ankaraa kiistaa rakennusaineesta ja -tavasta, kiistaa, joka päättyessään vanhan korjaamista toteuttavaan ratkaisuun, johti silloisen toimitusjohtajan eroon. Ryhtymättä millään tavalla arvioimaan ratkaisun merkitystä myöhempään rakennussuunnitteluun ja -tarpeeseen, voidaan vain todeta, että tarvetta uuden keskustoimipaikan rakentamiseen alettiin tuntea välittömästi heti sodan jälkeisinä vuosina. Kehitys kaupan alalla oli muuttumassa ja kilpailu kiristymässä. Mukana pysyminen ja arvovallan säilyttäminen vaati myös ulospäin näkyvää komeutta sekä sisätiloiltaan silloista huomattavasti avarampaa keskustoimipaikkaa.

Ensimmäinen suunnitelma keskustoimipaikan rakentamisesta tehtiin heti sodan jälkeen. Marraskuun 30. päivänä v. 1945 pitämässään kokouksessa johtokunta kaavaili tilavuudeltaan 30 000 m³ liiketalon rakentamista. Seuraavan vuoden kesäkuussa oli asia jo niin pitkällä, että piirustukset olivat valmiina ja pidettiin niitä ”suurin piirtein onnistuneina”. Ennenkuin asia vietiin pitemmälle, ryhdyttiin tutkimaan rahoitusmahdollisuuksia. SOK:n taholla suhtauduttiin asiaan tällä kertaa myönteisesti, ja kun eräs pankkilaitos lupasi 50 milj. mk:n lainan rakennusta varten, päätettiin asiaa kehittää eteenpäin. Seuraavana vaiheena oli piirustusten lähettäminen SOK:n tarkastettavaksi sekä sen jälkeen Jyväskylän Kaupungin Maistraatin hyväksyttäväksi. Kesäkuussa v. 1947

voitiinkin todeta näiden alkuvaiheiden päätyminen, kun maistraatti palautti piirustukset hyväksymislausunnon ja rakennuslupan kanssa.

Rakennustoita ei kuitenkaan päästy alkamaan. Inflaatio oli kehittynyt erittäin voimakkaasti, eikä luvattu 50 milj. mk enää riittäisi lähellekään rahoitustarpeen tyydyttämiseksi. Myös kunnollisesta rakennusaineesta oli pulaa. Ehkäpä myös suuri sijoitus arvelutti siinä mielessä, että pelättiin liikkeen tuloksen kääntyvän tappion puolelle. Joka tapauksessa esitti silloinen toimitusjohtaja hallintoneuvoston kokouksessa 28. 12. 1948, että vanhan rakennuksen Kauppakadun puoleinen osa korotettaisiin kaksikerroksiseksi ja näin saataisiin lisää tilaa keskustoimipaikan osastoille, sillä ”uuden talon rakentamiseen päästään tuskin moniin vuosiin”. Hallintoneuvosto asettui suunnitelmaan nähden kuitenkin epäroivälle kannalle ja niin siitä luovuttiin. V. 1950 alussa päätettiin anoa kaupungilta lisää aikaa rakentamiseen nähden, koska ”nykyisin ei tunnu olevan mahdollisuuksia hankkeen toteuttamiselle”.

Tilanne ei kuitenkaan näyttänyt muuttuvan sen valoisammaksi. Syksyllä v. 1954 asetuiivat sekä johtokunta että hallintoneuvosto sille kannalle, että Keskimaalla ei yksinään ole mahdollista toteuttaa keskustoimipaikan rakennushanketta. Sen vuoksi päätettiin kääntyä SOK:n puoleen pyynnöllä, että rakennushanke toteutettaisiin yhdessä paikallisuuskunnan ja keskusliikkeen kanssa. Sekään ei kuitenkaan johtanut myönteiseen tulokseen. Syksyllä 1955 esitti silloinen kaupallinen johtaja Väinö Tuovinen jälleen uuden suunnitelman. Hän esitti keskustoimipaikan rakentamista erikoisrahoituksen avulla. Rahoittajina olisivat Keskimaan jäsenet, jotka tallettaisivat säästökassaan rakennusrahastoksi tarvittavan summan. Näiden rahoittajien nimet kirjoitettaisiin erityiseen rakentajain albumiin, joka säilytettäisiin jälkipolville osoituksena Keskimaan jäsenkunnan keskuudessa vallinneesta yhteistoimintahengestä. Mutta tämäkään vetoamus ei auttanut. Ymmärrettävää onkin, että 200—300 milj. mk:n kerääminen edellä selostetulla tavalla oli erittäin vaikeasti toteutettava ajatus.

Vaikka keskustoimipaikan rakennuskysymys näin siis jatkuvasti siirtyi vuodesta toiseen, ei asian annettu unohtua. Tavan takaa siitä keskusteltiin ja pohdittiin keinoja pulman ratkaisemiseksi. Neuvotteluja käytiin ”pöytäkirjojen ulkopuolella” Keskimaan johdon ja SOK:n asianomaisten toimihenkilöiden kesken. Yhä selvemmin tajuttiin, että Keskimaalla ei yksinään ole mitään mahdollisuuksia rakentaa ajan vaatimuksia vastaavaa liiketaloa. Marraskuussa v. 1959 oli näissä keskusteluissa päästy niin pitkälle, että valittiin Keskimaan viralliset edustajat neuvottelemaan tonttikysymyksestä SOK:n kanssa sekä edustajat myös rakennustoimikuntaan. Käydyt neuvottelut johtivatkin myönteiseen tulokseen, ja rakennushankkeen käytännölliseen toteuttamiseen voitiin ryhtyä todenteolla. Kesällä 1960 ostettiin Keskimaalle osaksi keskustoimipaikan tonttiin rajoittuva Meriön perikunnan omistama tontti siinä olleine kiinteistöineen.

Mutta vaikeuksista ei asia vieläkään sujunut. Kaupungin asemakaava Asema- ja Kaupakatualueen kulmauksessa ei ollut lopullinen eikä rakennuslupaa näinollen saatu. Asemakaavan kuntoon saattaminen viivästyi niin kauan, että vasta keväällä 1961 se oli lopullisesti selvä. Se muuttui jonkin verran aikaisemmasta, joten tavaratalon piirustuksiakin oli muutettava. On kuitenkin todettava että tämä viivytyks oli Keskimaalle onneksi, sillä juuri tuona aikana kehitys liikerakennusten alalla meni jättäjäaskelin eteenpäin. Jos rakentamaan olisi päästy esimerkiksi vuotta aikaisemmin, olisi talo jo valmistuessaan

ollut osiltaan vanhanaikainen. — Pääpiirustukset valmistuivat alkukesästä ja heinäkuun loppuun mennessä olivat lain edellyttämät muodollisuudet kaupungin eri virastoissa suoritettut. Syyskuussa v. 1961 päästiin vihdoinkin rakennustöihin käsiin. Sitä ennen oli asema-aukiolle jo rakennettu parakki, jossa toimivat pukimo, kangasosasto ja ruoka-tavaramyymälä rakennusvaiheen aikana. Rautaosasto oli siirretty Vapaudenkatu 55, joka talo oli tullut Keskimaan omistukseen Meriön tontin oston yhteydessä. Jalkine- ja kemikaliosastot toimivat edelleen aikaisemmissa sijoituspaikoissaan Kauppakadun varrella.

Rakennustyöt, jotka urakoi Oy. Kerrostyö Jyväskylästä, kestivät noin vuoden. Kun tavaratalo 21. 9. 1962 avattiin, todettiin se erittäin nykyaikaiseksi ja kaikin puolin palvelukykyiseksi, jossa asiakkaat kautta koko Keski-Suomen käyvät mielellään ostoksensa suorittamassa. Kaikki osastot, maatalousosastoa lukuunottamatta, ovat nyt saman katon alla. Maatalousosastosta, joka aikaisemmin on ollut rautaosaston yhteydessä, tuli nyt itsenäinen. Sen tarpeisiin kunnostettiin edellä mainittu kiinteistö Vapaudenkatu 55:ssä. Kemikalimyymälä Kauppakatu 18:ssä jäi edelleen toimintaan siitä huolimatta, että tavarataloonkin tuli oma osastonsa. Myöhemmin, v. 1964, jouduttiin kemikalimyymälä siirtämään saman kadun yläpäähän, sillä vuokranantaja, Kansallis-Osake-Pankki, tarvitsi huoneiston omaan käyttöön.

Uusi keskustoimipaikka, tavaratalo, lisäsi ratkaisevasti mahdollisuuksia nimenomaan erikoistavarakaupan kehittämiseen. Kun samanaikaisesti erikoistumisen tarve johtavassa asemassa olevien toimihenkilöiden suhteen entisestäänkin lisääntyi, johti tämä tarpeeseen suorittaa perusteellinen *organisation muutos*. Elintarvike-, rauta- ja tekstiililinja sekä aikaisemmin jo mainittu maatalousosasto saivat oman osastopäällikkönsä. Osastopäälliköt vastaavat oman alansa kaupasta koko liikkeen puitteissa. Vastaavassa asemassa omilla linjoillaan ovat myös varastopäällikkö ja mainospäällikkö. Johtajat, osastopäälliköt ja tarkastajat muodostavat ns. sisäisen johtoryhmän, joka toimitusjohtajan johdolla kokoontuu säännöllisesti kerran viikossa keskustelemaan ja päättämään markkinointitoimenpiteistä ja muista ajankohtaisista asioista. Kunkin osaston päällikkö on lisäksi oman alansa markkinointiryhmän puheenjohtaja. Ryhmän jäseninä on osaston- ja myymälänhoitajia. Jokaisessa markkinointiryhmässä on edustettuna myös mainososasto. Markkinointiryhmät kokoontuvat kerran viikossa, jolloin suunnitellaan lähitulevaisuuden markkinointitoimenpiteitä oman osaston ja tavararyhmän kohdalla.

Tavara-asioiden jäädessä alan osastopäälliköiden hoitoon, ovat myös kaupallisen johtajan tehtävät olennaisesti muuttuneet. Tavara-asiat ovat jääneet pois, mutta tilalle on vastaavasti tullut hallinnollisia ja konttoriteknillisiä valvontatehtäviä. Konttoripäällikön sanouduttua irti toimestaan se toimi lakkautettiin v. 1964. Konttoripäällikölle kuuluneet tehtävät jaettiin siten, että varsinaiset työ annettiin suurelta osaltaan kirjanpitäjän tehtäväksi, apulaisjohtajan, jota nimitystä toisesta johtajasta alettiin nyt käyttää, saadessa osallisen johto- ja valvontatehtävät.

Tavaratalo Keskimaa-Sokos joka valmistui 20. 9. 1962.

MUUTA TOIMINTAA

Jo Jyväskylän Osuuskaupan perustamistilaisuudessa sen ensimmäisiä sääntöjä laadittaessa otettiin niihin kohta, jonka mukaan osuuskaupalla on mahdollisuus harjoittaa muutakin taloudellista toimintaa kuin kaupanteko vähittäismyymälöissä. Säännöissä mainittua ”kaljanpanoliikettä” ei tosin koskaan perustettu, mutta leipomo sensijaan aloitti toimintansa Jyväskylässä v. 1923. Seuraavana vuonna perustettiin leipomo Suolahden myymälän yhteyteen. Suolahden leipomo lopetettiin kuitenkin jo v. 1931. Jyväskylän leipomo, jossa valmistettiin vain ruisleipää, menestyi sensijaan hyvin. Uutta keskusvarastorakennusta v. 1934 rakennettaessa jouduttiin leipomon toiminta kuitenkin lopettamaan rakennuksen tultua puretuksi. Tämän jälkeen oli Keskimaa ilman leipomoa muutaman vuoden. Tuona aikana hankittiin leipä osaksi yksityiseltä leipurilta, osaksi SOK:n ja piirin osuuskauppojen yhteisesti vuonna 1936 perustamasta Jyväskylän Harju Oy:n leipomosta. Vuonna 1943 ostettiin Päijänteen Leipä Oy:n osakkeet ja aloitettiin leipomotoiminta jälleen omaan laskuun. Aluksi muodostuikin toiminta kannattavaksi, mutta heikkeni huomattavasti 1950-luvulla. Leipomosta tällöin luovuttiin ja se vuokrattiin yksityiselle leipomoliikkeenharjoittajalle.

1930-luvun alussa ryhdyttiin suunnittelemaan teurastamon ja makkaratehtaan perustamista. V. 1932 ajatus toteutettiin ja Keskimaan teurastamo aloitti toimintansa Jyväskylässä Nisulan kaupunginosassa entisessä Kandelbergin talossa. Pian pääsi alkuun myös makkaran valmistus sitä varten hankituilla koneilla. Mutta jo seuraavana vuonna mak-

karan valmistus kannattamattomana lopetettiin. Teurastamon toimintaa jatkettiin edelleen. Kun huoneisto oli kuitenkin ahdas ja epäkäytännöllinen, ostettiin Palokasta tontti, johon välittömästi alettiin rakentaa uutta ajanmukaista teurastamoa. Se valmistui maaliskuussa v. 1936. Jonkin ajan kuluttua kuitenkin Karjakunta osti teurastamon tontteineen sekä rakensi sille koko maakuntaa palvelevan teurastamon ja lihanjalostuslaitoksen.

Ravintolatoimintaa on Keskimaassa harjoitettu vuodesta 1936 lähtien, jolloin keskus-toimipaikan välittömässä yhteydessä avattiin ensimmäinen ravintola. Tikkakoskelle avattiin silloisen myymälän yhteyteen sekä I luokan ravintola että kansanruokala v. 1939. Syrjälän ravintola Jyväskylässä aloitti toimintansa v. 1940 samanaikaisesti siellä avatun myymälän kanssa. Niitä varten rakennettiin kiinteistö Tykkitehtaalaisten talo Oy Valta-
katu (nyk. Voionmaankatu) 32. Keskimaalla oli huomattava määrä tämän taloyhtiön osakkeita. Myöhemmin siirtyi koko osakekanta Keskimaan omistukseen. Jyskään, Vaajakoskentien varteen rakennetun myymälän yhteyteen tuli niinikään ravintola, joka avattiin v. 1942. Puolustuslaitoksen varikon läheisyyteen Seppälänkankaalle Laukaantien varteen avattiin ravintola v. 1944. 18. 3. 1946 avattiin ravintola Tikkakoskella ns. tunnelimyymä-

Kebittyvän vähittäiskaupan uusimpia palvelumuotoja ovat myymälä- ja kotiinkuljetusautot. Kuvassa Keskimaan em. autot lähdössä kierrokselleen.

län yhteydessä. V. 1947 ostettiin Suolahden Seurahuone ravintolanpito-oikeuksineen. Tällä hetkellä on näistä toiminnassa enää Syrjälän ravintola. Suolahden Seurahuone paloi 9. 2. 1956, jolloin sen toiminta päättyi. Jyskän ja Seppälänkankaan ruokalot samoin kuin Tikkakosken ravintolakin on lopetettu. — Edellä mainittujen lisäksi on Keskimaa ollut eräitä lyhyen ajan toimineita työmaaruokaloita eri puolilla toimialuettaan.

Uusien ravintolain avaamisesta on myöhemminäkin vuosina keskusteltu usein. Eräät hallintoneuvoston jäsenet asettuivat kuitenkin asiaan nähden kielteiselle kannalle, jotkut periaatteellisista syistä, jotkut niiden kannattavuutta epäillen. Osaksi tämän vuoksi tuli ravitsemusliikkeiden avaamisesta pitkätkö tauko. Vasta keväällä v. 1960 avattiin Jyväskylässä Väinönkadun varrella kauppatorin välittömässä läheisyydessä Korona-Baari, joka oli Keskimaan ensimmäinen baari-ruokala. Vähän myöhemmin samana vuonna aloitti Rosita-Baari toimintansa Vapaudenkadun varrella sekä edelleen baari Gulf-huoltoaseman yhteydessä Itä-Päijänteen tien ja Vapaaherrantien kulmauksessa v. 1963.

Vanhan keskustuomipaikan yhteydessä olleen ravintolan toiminta jouduttiin lopettamaan v. 1961 ryhdyttäessä rakentamaan uutta tavarataloa. Tavaratalon valmistuttua tuli siihen kolme tällista pistettä, nimittäin I luokan ravintola Ukkometso ylämpään kerrokseen, grillibaari ensimmäiseen ja kahvio toiseen kerrokseen. Kahteen viimeksi mainittuun pääsee välittömästi tavaraosastoilta. Tikkakosken myymälän yhteydessä avattiin baari v. 1964.

Ravintolatoiminnan aloittaminen ja elintarvikkeiden myynnin lisääntyminen antoi aiheen ryhtyä suunnittelemaan myös ruokatavaroiden tuottamista omasta takaa. Tässä mielessä rakennettiin Palokkaan sikala. Huomattava osa sikojen ruoasta saatiin omien ravintolain ruoantähteistä, jotka näin myös tulivat hyödyllisesti käytetyksi. Aluksi sikala menestyikin suhteellisen hyvin, mutta kannattavuus heikkeni vähitellen. Nykyisin on sikalarakennus vuokrattuna.

Pesula aloitti toimintansa vuonna 1940 SOK:Ita ostetussa talossa Vapaudenkatu 62 Jyväskylässä. Sen työmäärästä vaatii suurimman osan ”oman talon pyykit”, mutta jonkin verran pestään myös vieraille.

Vuonna 1941 perustetun vaatetusmyymälän yhteyteen avattiin samanaikaisesti myös ompelimo. Sen tarkoituksena oli suorittaa vain myytyjen vaatekappaleiden tarvittavia korjauksia. Sodan aikana osoittautui laajemmallakin pohjalla toimiva alan liike kuitenkin tarpeelliseksi. Niinpä toimintaa laajennettiin ja otettiin lisää työvoimaa. Liike laajeni ja tilauksia alkoi tulla huomattavasti enemmän kuin voitiin ottaa vastaan. Varsin pian todettiin tarvittavan isompi huoneisto. Se saatiinkin Vapaudenkatu 79:stä ja jonkin ajan kuluttua jälleen uusi huoneisto Vapaudenkatu 42:sta. Keljon myymälärakennuksen v. 1945 valmistuttua siirrettiin ompelimo sinne tilaviin suojiin. Sotien jälkeiset vuodet osoittivat kuitenkin, että ompelimolla ei ollut menestymisen mahdollisuuksia. Sen toiminta hiljeni ja loppui vähitellen kokonaan. — Nykyisin toimii ompelimo jälleen uuden keskustuomipaikan Leijona-Pukimon yhteydessä. Se on tarkoitettu kuitenkin yksinomaan osastoilta ostettujen vaatetusesineiden mahdollisia muutokorjauksia varten.

Varsin kehnoksi sijoitukseksi kannattavaa toimintaa ajatellen osoittautui myös v. 1943 perustettu kauppapuutarha. Kun vihannesten saanti asutuskeskuksissa oli sodan oloissa täysin mahdotonta, hokutteli se Keskimaan johdon suunnittelemaan puutarhatoiminnan aloittamista. Tontti ostettiin Päijänteen pohjoispäästä Jyväskylän välittömästä läheisyy-

destä Äijälän alueelta. Sinne rakennettiin kasvihuoneet ja muut asiaan kuuluvat laitteet. Ensimmäinen sato saatiin v. 1944. Puutarhan tulos ei kuitenkaan vastannut odotuksia. Kun sotavuosien vihannespulasta päästiin, alkoi puutarha tuottaa tappiota. Tuloksia ei parantanut sekään, että v. 1949 valittiin erityinen puutarhatoimikunta, jonka tehtävänä oli tarkkailla toimintaa ja tehdä hallintoelimille ehdotuksia puutarhan vastaisesta hoidosta. Niinpä sitten helmikuussa v. 1951 ilmoitettiin puutarha myytäväksi. Kun sopivia ostajia ei kuitenkaan ilmaantunut eikä vuokrausehdoistakaan päästy sopimukseen, jatkettiin toimintaa Keskimaan nimissä siten, että puutarhuri sai osaksi peruspalkan, osaksi provisiota työnsä tuloksista. Keväällä v. 1953 päättyttiin sitten lopullisesti puutarhan vuokraamiseen.

Maataloustuote- ja -tarvikekauppaan sekä muiden maataloutta lähellä olevien palvelutehtävien hoitamiseen on Keskimaa koko toimintansa ajan pyrkinyt paneutumaan mahdollisimman tehokkaasti. Miltei yksinomaan juuri maaseudulle käsin tapahtui alkuvuosina liikkeen laajentuminen sekä toimipaikkojen että jäsenmäärän suhteen. Maatalousalan kysymyksiä hoitaa maataloudellisen ja kaupallisen koulutuksen saanut osastopäällikkö. Hänen apunaan ja neuvonantajanaan on maataloustoimikunta, joka on kokoonpantu Keskimaan jäsenkuntaan kuuluvista eturivin maanviljelijöistä ja muista maatalousalan ammattimiehistä. Maataloustoimikunta perustettiin v. 1959.

V. 1940-luvulla keskusteltiin moneen otteeseen myllyn, viljavaraston ja suurteho-kuivaamon perustamisesta. Tultiin kuitenkin siihen tulokseen, että ainakaan yksin ei Keskimaa voi lähteä hanketta toteuttamaan jo yksistään korkeiden kustannusten vuoksi. Sen lisäksi olisi paikan valinta tuottanut suuria vaikeuksia, sillä Keskimaan toimialueella on monta maataloustuotannon suhteen tasaveroista kuntaa. Todettiin myös, että toimialueesta ei koskaan voi tulla etelä- ja länsi-Suomen tapaista "vilja-aittaa", vaan kaupan tulevat erät ovat yleensä pieniä. Näinollen vuosittain käsiteltävä viljamäärä tulisi olemaan suhteellisen pieni ja kustannukset tuoteyksikköä kohti korkeat.

Vuonna 1943 sai maataloustavarakauppa entistään tehostetumman aseman, kun Keskimaahan nimitettiin maatalousasiainhoitaja. Tähän tehtävään valittiin silloinen myymäläntarkastaja Viljo Soimajärvi. Perunakauppa, joka Keskimaan piiriin kuuluvissa kunnissa on maidon ohella näytellyt aina ratkaisevaa osaa tuotekaupassa, tuli huomattavasti helpommaksi ja joustavammaksi, kun Holstin alueelle Jyväskylään rakennettiin perunakellari v. 1946. Tähän kellariin sopii perunoita yht'aikaa 300 000 kg. Se antaa mahdollisuuden ostaa maanviljelijöiltä heti sadonkorjuun jälkeen em. määrän, joten he vapautuvat varastoimisen aiheuttamasta työstä ja kustannuksista. Tämä helpottaa myös kuluttajien perunahuoltoa erityisesti talven pakkasaikoina, jolloin perunoiden kuljettaminen kauempaa on hankalaa.

Vuonna 1947 aloitti Laukaan kirkonkylässä toimintansa Keskimaan omistama maatalouskoneiden lainausasema sekä sen yhteydessä korjaamo. Näiden toiminta ei kuitenkaan osoittautunut kannattavaksi, joten niistä luovuttiin muutaman vuoden kokeilun jälkeen.

RAHOITUS

Jokaisen taloudellisen yrityksen kannattavan toiminnan edellytyksistä muodostaa rahoitus tärkeän osan. Kannattavuuteen vaikuttaa aivan ratkaisevasti se, kuinka edullisesti tuo rahoitus on saatu. Jos yritys voi käyttää omia varojaan, on se tietysti edullisin muoto. Mutta jos rahoitus joudutaan hoitamaan pääasiassa vekseliluotolla, muodostuvat korko-, ym. kulut suhteettoman raskaiksi ja yrityksen kannattavan toiminnan edellytykset varsin heikoiksi. Pankeista saadut pitkäaikaiset lainat, jotka useimmiten muodostavat rahoituksesta suurimman osan, ovat edullisuuteensa nähden kahden ensiksimainitun välissä.

Kun puhumme osuuskaupasta taloudellisena yrityksenä, on muistettava sen luonne, omistussuhteet. Osuuskaupan tai osuusliikkeen omistavat lukuisat sen palveluksia tarvitsevat ja niitä hyväkseen käyttävät ihmiset. On täysin luonnollista, että omistajille, osuuskaupan jäsenille, annetaan mahdollisuus oman yrityksen rahoittamiseen. Käytännöllisistä syistä on tämä rahoitustoiminta tehty mahdolliseksi siten, että osuuskaupan yhteyteen on perustettu säästökassa, johon jäsenet ja heidän alaikäiset lapsensa saavat tallettaa ja tarvittaessa ne luonnollisesti sieltä myös nostaa. Sen ajan, jonka rahat ovat jäsenen tilillä säästökassassa, käyttää osuuskauppa niitä liiketoimintaansa, so. asiakaspalvelun rahoittamiseen. Korvaukseksi maksaa osuuskauppa säästökassan tallettajalle korkoa, joka eri tileillä määräytyy kulloinkin voimassa olevan korkosopimuksen mukaisesti. Korko on sama, jonka pankitkin asianomaisilla tileillä maksavat.

Keskimaan rahoitus ei milloinkaan koko sen toiminnan aikana ole ollut paras mahdollinen. Niinkuin muistamme, lähdettiin liiketoimintaa v. 1915 hoitamaan 3 100 silloisen markan turvin. Tämä vastaa noin 5 500 nykymarkkaa (v. 1965). On selvää, että toimintaa ei sillä summalla saatu alkuun silloisissakaan vaatimattomissa oloissa ilman lainavaroja. Alkuvuosina jouduttiin painiskelemaan miltei jatkuvasti rahoitusvaikeuksien kanssa. Ylijäämää tosin ensimmäisinä vuosina syntyi, vaikkakin niukanlaisesti. Rahastot kasvoivat jonkin verran, mutta eivät kuitenkaan tuoneet sanottavaa helpotusta tilanteeseen. Vuodet 1921—1922 olivat suorastaan tappiolliset. Näinollen olisi rahoituksen kuntoon saattaminen vaatinut entistä enemmän pääomaa.

Pääoman hankkimiseksi ryhdyttiin puuhaamaan säästökassaa, josta oli maininta jo Jyväskylän Osuuskaupan ensimmäisissä säännöissä. Säästökassan perustamispäätös tehtiin osuuskaupan syyskokouksessa v. 1920. Toiminta päästiin alkamaan kuitenkin vasta 19. 5. 1921. Tämä toimenpide ei kuitenkaan paljonkaan tuonut kevennystä rahoitukseen. Tämänlaatuinen, kaupan yhteydessä toimiva talletuslaitos oli uusi ja outo, joten siihen aluksi suhtauduttiin hieman vieroksuen. Ensimmäisen toimintavuoden päättyessä olivat säästökassatalletukset vain 66 990 mk eli n. 12 000 mk vuoden 1965 kurssin mukaan laskettuna. Tilejä oli 25. Parin vuoden kuluttua jouduttiin säästökassan toiminta lopettamaan. Tämän aiheutti kahtena vuotena tehty tappiollinen tilinpäätös. Sen katsottiin heikentävän osuuskaupan vakavaraisuutta siinä määrässä, että valtioneuvosto peruutti säästökassaoikeudet. Muutaman vuoden kuluttua oli tilanne kuitenkin vakautunut ja lupa saatiin uudelleen. Säästökassan toiminta aloitettiin jälleen 15. 6. 1925. Rahoitus pysyi kuitenkin jatkuvasti kireänä. Säästökassatoiminta kehittyi tosin hiljalleen, mutta mitään ratkaisevaa parannusta se ei tilanteeseen tuonut ennenkuin v. 1950-luvun jälkipuoliskolla. Talletukset alkoivat tällöin voimakkaasti lisääntyä. Näin tapahtui runsaan puolen vuosikymmenen ajan, jolloin talletukset nousivat suunnilleen nykyiselle tasolle.

Korkokanta v. 1920-luvulla oli korkea. Niinpä jouduttiin vekseleistä, joita oli pakko käyttää, maksamaan korkoa jopa 14 %. Kun Jyväskylän Osuusliikkeeseen v. 1920-luvulla sulautui useita vaikeassa taloudellisessa asemassa olevia osuuskauppoja, rasittivat nekin osaltaan koko liikkeen rahoitustilannetta. Kannattavuutta heikensivät edelleen 1930-luvun taitteen pulavuodet. Ikänsäkin niiden ”päätepiirteenä” oli keskustuomipaikan palo v. 1932 myöhäissyksyllä. Alivakuutetun tavaravaraston ja osittaisen joulumyynnin menetyksen johdosta se painoi liikkeen tulosta huomattavasti alaspäin.

Osuuspääoman merkitys Keskimaan rahoituksessa on aina jäänyt suhteellisen vähäiseksi. Suurin liikkeen laajuuteen nähden se oli perustamisvaiheen aikana, jolloin osuuspääoma oli n. 2,3 kertaa kaluston arvoa suurempi. Liikkeen laajennuttua ei osuuspääoma kuitenkaan lisääntynyt samassa suhteessa. Kun ensimmäisen maailmansodan inflaatiokausi alkoi vaikuttaa, muodostui osuuspääoman ja rahoituksen suhde entistä epäedullisemmaksi. Alunperin 50 markaksi hyväksytty osuusmaksu menetti niissä oloissa merkityksensä jäsenten sijoituspanoksena oman liikkeen rahoittamisessa. Siitä huolimatta säilyi maksu samana 35 vuotta. Vasta v. 1950 nostettiin osuusmaksu 2 000 markkaan. Eräät olivat epäilleet, että tällainen nousu vaikeuttaisi jäsenhankintaa. Uusia jäseniä liittyi kuitenkin jatkuvasti, joskaan ei enää yhtä suurin joukoin kuin aikaisemmin. V. 1953 hyväksyttiin osuusmaksuksi 5 000 mk (50 nmk) jona se nykyisinkin on. — Jäseneksi liittyjä joutuu siis sijoittamaan melkoisen summan omaan liikkeeseensä. On kuitenkin muis-

tettava, että osuuspääomalle maksetaan vuosittain hyvä korko. Osuusmaksu on jäsenen omaisuutta, jonka hän mahdollisesti erotessaan saa kokonaisuudessaan takaisin. Valitettavasti eivät kaikki jäsenet kuitenkaan ole suorittaneet omaa osuusmaksuosuuttaan sääntöjen edellyttämällä tavalla, eli koko summaa vähintään 5 vuoden aikana. Monilta, jo vuosikausia jäseninä olleilta on osuusmaksuista vielä osa maksamatta. — Nykyisin (v. 1965) on osuuspääoma vain n. 10 % kaluston arvosta.

Ratkaiseva osuus Keskimaan rahoituksessa onkin ollut vieraalla pääomalla, so. pankkilainoilla. Mahdollisuudet näiden saantiin ovat eri aikoina olleet varsin erilaiset. Usein on jouduttu toteamaan rahoitusvajausta, jolloin tavaralaskut on jouduttu maksamaan tunnusteilla. Tällöin on menetetty käteisalennuksia, mikä taas puolestaan heikentää kannattavan toiminnan edellytyksiä.

Näihin kysymyksiin ovat liikkeen johto- ja hallintoelimet joutuneetkin tavan takaa paneutumaan pyrkiessään etsimään keinoja rahoitustilanteen keventämiseksi. Jäsenet ovat tässäkin suhteessa kuitenkin avainasemassa. Jos heidän osuutensa Keskimaan liiketoiminnan rahoittamisessa lisääntyy, silloin Keskimaan mahdollisuudet palvelutehtävänsä hoitamisessa paranevat. Rahoitusosuutensa hoitamisen suorittavat jäsenet parhaiten säästökassan kautta. Se toimii kaikissa myymälöissä. Myös osuusmaksun täyteen määrään maksaminen on jokaisen jäsenen kunnia-asia.

TIEDOTUS- JA SUHDETOIMINTA

Tiedotus- ja suhdetoimintaa, eli valistustoimintaa, niinkuin sitä aikaisemmin nimitettiin, on Keskimaassa harjoitettu koko sen toiminnan ajan. Ensimmäisinä toimintavuosina suorittivat tätä työtä osuuskaupan aktiiviset jäsenet ja eritoten sen hallintoelimiin kuuluvat henkilöt puhumalla asiasta tuttavilleen. Tällä tavalla saatiin jäsenmäärä lisääntymään ja asiakaspiiri laajenemaan. Liikkeen laajentuessa jouduttiin toimintaa luonnollisesti edelleen tehostamaan. Tällöin alettiin aika-ajoin järjestää jo yleisötilaisuuksia, joissa SOK:n neuvoja oli mukana. Kun vuonna 1938 otettiin Keskimaahan apulaisjohtaja, sai hän erääksi erikoistehtäväkseen valistustoiminnan hoitamisen. Erilaisia valistustilaisuuksia alettiin järjestää entistä runsaammin. Sotavuodet 1939—1944 luonnollisesti merkitsivät huomattavaa vähentymistä tässä suhteessa, mutta sotien päätyttyä se pääsi jälleen hyvään vauhtiin. Vaikka Keskimaa onkin suurosuuskauppa, ei päätoimista valistusohjaajaa kuitenkaan ole katsottu tarpeelliseksi palkata, vaan hoitaa tehtävää sopivaksi katsottu toimihenkilö oman toimensa ohessa. Nykyisin on valistusohjaajana maatalousosaston päällikkö Ahti Lönnqvist.

Jäsen- ja asiakaskuntaan kohdistuvaa suhde- ja tiedotustoimintaa hoidetaan kuitenkin monella muullakin tavalla kuin erilaisia yleisötilaisuuksia järjestämällä. SOK:n julkaisema Yhteishyvä-lehti tilataan jatkuvasti jokaiseen jäsenperheeseen. Niinikään tilataan Osuuskauppalehti hallintoelinten jäsenille ja toimihenkilöille. Hankkijan Saroilta-lehti tilataan kaikille sitä haluaville maanviljelijäjäsenille. Yhteishyvässä julkaistiin vuoteen 1964 saakka

Keskimaan omia sivuja, joissa kerrottiin kulloinkin ajankohtaisista asioista. Tämä suosittu tiedotusmuoto jouduttiin kuitenkin lopettamaan ainakin toistaiseksi painoteknisistä syistä Yhteishyvän siirryttyä uuteen painoasuun. Paikkakunnalla ilmestyviin sanomalehtiin toimitetaan uutisia ja valokuvia, joissa kerrotaan Keskimaan toiminnasta. Mainososaston laatimin ilmoituksin pidetään huoli siitä, että asiakaskunta tietää, mitä kulloinkin on tarjottavana. Erityinen mainosasiainhoitajan toimi perustettiin v. 1939.

Erään tärkeän suhde- ja tiedotustoiminnan välineen muodostavat myymälätoimikunnat. Ensimmäinen myymälätoimikunta perustettiin Suolahteen, jossa aloitti toimintansa myös Keskimaan ensimmäinen Jyväskylän ulkopuolella oleva myymälä vuonna 1919. Sen jälkeen nimettiin toimikunta jokaiseen maaseudulla avattuun myymälään välittömästi sen perustamisen yhteydessä. Nykyisin ovat toimikunnat myös kaupunkimyymöissä. Myymälätoimikunnat toimivat myymälän ja sen toimialueen jäsen- ja asiakaskunnan suhteitten hoitajana. Heidän puoleensa voivat jäsenet ja asiakkaat kääntyä, myymälän ja koko osuuskaupan toimintaa koskeissa asioissa. Myymälätoimikunnan jäsenten nimet saa selville kustakin myymälästä. Myymälätoimikunnat kokoontuvat 2—4 kertaa vuodessa oman myymälän asioita käsittelemään. Yhteisiä neuvottelutilaisuuksia, johon kaikki myymälätoimikunnat lähettävät edustajansa mukaan, järjestetään nykyisin n. joka toinen vuosi.

Vuosi 1942 muodostui erittäin huomattavaksi vaiheeksi Keskimaan ja koko SOK-laisen osuuskauppajärjestön suhdetoiminnan työkentällä. Silloin nimittäin alettiin perustaa osuuskauppoihin erityisiä naistoimikuntia, joiden tehtävänä on hoitaa nimenomaan naisten ja osuuskaupan välisiä suhteita järjestämällä erilaisia kotitaloudellisia kursseja ja neuvontatilaisuuksia sekä muutenkin tehdä SOK-laista osuuskauppajärjestöä tunnetuksi naisten keskuudessa. Keskimaan ensimmäiseen naistoimikuntaan valittiin puheenjohtajaksi kansanopistonjohtaja Impi Sirkka Suolahdesta sekä jäseniksi lehtorit Alli Oksanen Jyväskylästä ja Aino Juhansalo Jyväskylän maalaiskunnasta, rouva Olga Leinonen Laukaan Lievestuoreelta ja emäntä Hanna Halinen Jyväskylän maalaiskunnan Vesangasta.

Naistoimikunta perustettiin aikana, jolloin poikkeukselliset olot toivat esille monia pulmia myös kotitalouden hoidossa. Näihin erikoistettaviin toimikunta paneutuikin innolla. Ajan mukana on naistoimikunnan työ kehittynyt ja laajentunut sekä saanut yhä uusia muotoja. Se kulkee kiinteässä yhteistyössä osuuskaupan muun toiminnan kanssa, käsittäen tiedotus- ja suhdetoimintaan sekä jäsen- ja asiakaskunnan että toimihenkilöiden parissa. Tästä työstä mainittakoon SOK-laisen osuuskauppajärjestön oman tuotannon tunnetuksi tekeminen erilaisten esittelytilaisuuksien muodossa, yhteydenpito nais- ja nuorisjärjestöjen kanssa sekä aatteellisen työn suorittaminen yleensä. Naistoimikunta ottaa Keskimaan nimissä osaa myös sosiaaliseen työhön lähettämällä suuriperheisiä äitejä loma-leireille.

Tiedotus- ja suhdetoiminnasta puhuttaessa on todettava myös toimihenkilöiden keskuudessa tällä alueella suoritettava työ. Keskimaassa toimii henkilökunnan kerho, jonka harrastukset ovat varsin moninaiset. Ne suuntautuvat mm. urheilun, kalastuksen ja metsästyksen pariin. Jyväskylän Tuomiojärvenissä sijaitsevassa Mäntysaarella on Keskimaan omistama huvila, joka on luovutettu toimihenkilöiden käyttöön. Varsinkin kesäisin onkin Mäntysaarella asukkaita jatkuvasti. Omatoimisesti ovat toimihenkilöt kerhonsa puitteissa tehneet saarella kunnostustöitä: rakentaneet mm. kauniin rantasaunan.

Tiedotus- ja suhdetoimintaan liittyy läheisesti myös toimihenkilökoulutus. Nykyisin se suoritetaan osaksi paikallisena koulutuksena oman osuuskaupan tai osuuskauppapiirin puitteissa, osaksi SOK:n koulutusosaston järjestämän ohjelman mukaisesti. Maataloustavarakaupallista koulutusta hoidetaan myös yhteistoiminnassa Hankkijan kanssa. Koulutustoimintaa johtavat opintoasiainhoitajat, joina toimivat myymäläntarkastajat. Koulutustilaisuuksista ovat tärkeällä sijalla myös toimihenkilökokoukset ja neuvottelut, joita on pidetty säännöllisesti vuosittain vuodesta 1927 lähtien. Nykyisin on tällaisia koko myymäläverkoston käsittäviä myymälänhoitajatason kokouksia pari kertaa vuodessa. — Edellä on jo kerrottu liikkeen johto- ja markkinointiryhmien viikottaisista neuvottelutalaisuuksista.

HALLINTO

Keskimaan hallituksen ja hallintoneuvoston
puheenjohtajina ovat toimineet:

Opettaja Oskari Reino	3. 6.-15—31.10.-18
Oskari Pesonen	9.10.-18—30. 6.-19
Kansakouluntarkastaja Arvi Sipola	1.11.-18—31.12.-19
Konttorinjohtaja K. V. Laitila	1. 1.-20—30. 6.-20
Yliopettaja Juho Jussila	1. 7.-20—31.12.-22
Isännöitsijä J. Airila	1. 1.-23—31. 5.-28
Talousneuvos J. V. Niemelä	1. 6.-28—31.12.-53
Agronomi Alb. Veijo	1. 1.-54— 1.12.-54
Maanviljelijä Veikko Niemelä	1. 1.-55—

Liikkeenjohtajina ovat toimineet:

Niilo Pyy	15. 8.-15—30. 4.-17
Eino Jylhä	1. 6.-17—28. 2.-18
Väinö Sundberg	1. 7.-19— 4. 5.-21
P. E. Korhonen	5. 5.-21—23. 1.-22
Väinö Aaltonen	15. 3.-22—31. 5.-33
Aarne Koski	1. 6.-33—31.12.-38
Nikolai Luoma-aho	1. 1.-39—31. 7.-48
Lauri Lappalainen	1. 8.-48—31.12.-59
Pekka Prättälä	1. 1.-60—

Apulaisjohtajina ovat toimineet:

Heikki Sippo	5. 7.-38—23. 6.-44
Albin Aaltonen	26. 6.-44—20. 7.-54
Väinö Tuovinen	31. 8.-54—14. 8.-58
Jalo Ahvenainen	15. 8.-58—

Niinkuin muistetaan, oli Keskimaa ilman johtajaa ajalla 1. 3. — 8. 10. 1918. Tänä aikana hoiti johtajalle kuuluvia tehtäviä hallituksen puheenjohtaja yhdessä kirjanpitäjän kanssa.

NUMEROITA KESKIMAAAN KEHITYKSESTÄ vv. 1915—1964

Vuosi	Henkilökuntaa	Jäsenmäärä	Liikevaihto nykymarkkoina
1915	4	66	594
1920	13	337	26 797
1925	24	582	62 417
1930	58	1 178	174 070
1935	69	1 478	176 745
1940	262	2 929	653 240
1945	322	5 897	2 246 833
1950	395	8 255	9 576 245
1955	314	8 022	11 108 430
1960	354	7 820	14 374 930
1964	499	8 382	24 214 974

1950-luvun jäsenmäärän väheneminen johtui osaksi pohjoisen alueen erottamisesta omaksi osuuskaupakseen, osaksi jäsenluetteloissa suoritettujen tarkistusten ja kuolleiden sekä paikkakunnalta muuttaneiden mutta eroilmoituksensa jättämisen laiminlyönteiden henkilöiden poistamisesta jäsenluetteloista.

Pellervo-Seuran perustaminen lokakuussa v. 1899 ja v. 1901 vahvistettu osuustoimintalaki laskivat perustan Suomen osuustoiminnan voimakkaalle kehitykselle. Tämä kehitys on ollut niin valtavaa, että Englannista, osuustoiminnan syntymämaasta on nyt tultava Suomeen jos halutaan tältä alalta oppia jotain uutta ja erikoista, niinkuin eräs englantilainen osuustoimintamies on sattuvasti sanonut.

Osuustoiminnan merkitys kansantaloutemme kehityksessä on ollut huomattava. Vastustajatkin varmaan myöntävät, että sen tervehdyttävä vaikutus vuosisadan vaihteen kaupallisiin oloihin oli erittäin suuri. Synnyttäessään tervettä, vapaata kilpailua, se puhdisti sitä tunkkaista ilmapiiriä, mikä vuosisatamme alun talouselämässä yleensä vallitsi. Pyrkinessään palvelemaan tasapuolisesti kaikkia kansankerroksia heidän ammattiinsa ja poliittiseen vakaumukseensa katsomatta SOK-lainen osuuskauppaliike antoi voimakkaan panoksensa kansakunnan eheyttämisen ja kansallistunteen herättämisen tiellä. Näiden kansallisten arvojen voimistuminen oli välttämätöntä, jotta oltiin kypsiä toteuttamaan monia suomalaisia jo vuosisatojen aikana elähdyttänyt haave: valtiollinen ja kansallinen itsenäisyys.

Nyt viisi vuosikymmentä täyttävä Osuusliike Keskimaa on yhtenä renkaana tässä voimakkaassa järjestökokonaisuudessa. Se aloitti vähäisestä kellarimyymälästä, mutta on puolen vuosisadan aikana kasvanut Keski-Suomen ylivoimaisesti suurimmaksi SOK-laiseksi osuuskaupaksi ja samalla erääksi koko järjestömme suurimmista. Palvelutehtäväänsä toteuttaessaan sen päämääränä on aina ollut jäsenkunnan etujen valvominen. Tällä linjalla se haluaa edelleen ja tulevaisuudessaakin työskennellä.

Tänä merkivuotena haluamme kiitollisin mielin muistaa erityisesti niitä rakentajia ja uranuurtajia, jotka puoli vuosisataa sitten ennakkoluulottomasti, tulevaisuuteen luottaen ja vastuksia pelkäämättä aloittivat työn, jonka hedelmiä me nyt olemme korjaamassa. Vain muutamia heistä on enää joukossamme. Keskimaan johto- ja hallintoelimet pyytävät kiittää myös kaikkia jäseniä, asiakkaita ja ystäviä, jotka ovat olleet mukana kasvattamassa siitä suurosuuskauppaa. Siinä tehtävässä on myös toimihenkilöillä ollut merkittävä osuus. Tästä työstä haluamme osoittaa sekä nykyisille että entisille toimihenkilöille vilpittömän kiitoksemme. Keskimaan toiminnassa on ollut vastoinikäymisiä. Kaikki ne on kuitenkin voitettu yhteisin ponnistuksin. Yhteistyö on voimaa ja tuottaa tuloksia varmasti tulevinkin vuosina ja vuosikymmeninä.

Maanviljelijä Veikko Niemelä, hallintoneuvoston puheenjohtaja vuodesta 1954—.

Toimitusjohtaja Pekka Prättälä, johtokunnan puheenjohtaja vuodesta 1960—.

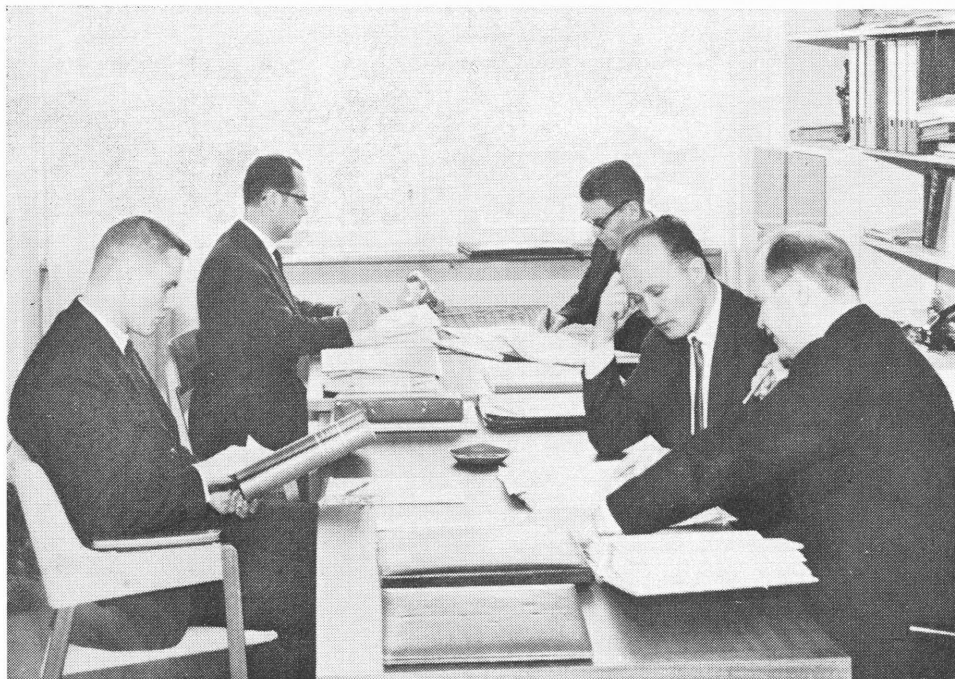
Keskimaan hallintoneuvoston jäsenet 1965, edestä vasemmalta alkaen: Mv. Toivo Oksanen, maaherra Eino Palovesi, emäntä Siiri Hänninen, mv. Veikko Niemelä (puheenjohtaja), varatuomari Einari Ritva (varapuheenjohtaja), lehtori Aino Jubansalo ja mv. Kalle Salminen. Takana vasemmalta: mv. Väinö Lummelahti, mv. Risto Ristomaa, mv. Aimo Nurminen, mv. Eero Huikku, metsänhoitaja Mikko Halinen, mv. Erkki Vuori, mv. Arne Kuusela, mv. Heikki Koljonen, mv. Uuno Moilanen, dipl.ins. Yrjö Pohjonen ja mv. Hugo Mäkinen.

Keskimaan johtokunnan jäsenet 1965 vasemmalta alkaen: Agr. Wilhelm Schildt, maisteri Mauno Pohjonen, toimitusjohtaja Pekka Prättälä (puheenjohtaja), johtaja Jalo Ahvenainen (sihteeri), mv. Paavo Vesterinen ja hallintoneuvoston puheenjohtaja mv. Veikko Niemelä.

Vuoden 1964 tilien tarkastus. Tarkastajat alkaen vasemmalta: Tarkastaja Reijo Lupunen, maisteri Jaakko Härkönen, maisteri Veikko Varesmaa, tarkastaja Veikko Heikkilä ja tarkastaja Erkki Ruobola.

Myymälänhoitajien kokouksen osanottajia 30. 3. 1965.

Varsinaisessa Osuuskuntakokouksessa 24. 10. 1964 maaberra Eino Palovesi ja toimitusjohtaja Pekka Prättälä jakoivat SOK:n ansiomerkit pitkäaikaisille ja uskollisille toimihenkilöille. Merkkien saajat (seisomassa) vasemmalta lukien: Myymälänhoitaja Antti Saloranta 40-v.merkki, osastonhoitaja Johannes Pitkänen 40-v.merkki, konttoristi Sylvi Arivaara 25-v.merkki, konttoristi Maija Hanbinen 25-v.merkki, myymälänhoitaja Aili Saloranta 25-v.merkki, myyjäjä Aune Kuokkanen 25-v.merkki, myymälänhoitaja Ellen Mibari 25-v.merkki, myyjäjä Toini Saarinen 25-v.merkki, konttoristi Enne Suonio 25-v.merkki ja merkkiä vastaanottamassa myymälänhoitaja Martta Talpo.

